

Gimnazija Ptuj
Volkemerjeva 15
2250 Ptuj

ERNEST HEMINGWAY: KOMU ZVONI

SEMINARSKA NALOGA

**PRI PREDMETU
SLOVENŠČINA V 3. LETNIKU**

KAZALO

ERNEST HEMINGWAY: KOMU ZVONI.....	1
UVOD.....	3
Ernest Hemingway:.....	4
KOMU ZVONI:.....	7
Predstavitev romana:.....	7
Predstavitev oseb:.....	8
Robert Jordan:.....	8
Anselmo:.....	8
Pablo:.....	8
Maria:.....	8
Pilar:.....	9
Rafael:.....	9
Andres in Eladio:.....	9
Fernando:.....	9
Primitivo:.....	9
Agustin:.....	9
El Sordo:.....	10
Joaquin:.....	10
OBNOVA:.....	10
1. poglavje.....	10
2. poglavje.....	11
3. poglavje.....	12
4. poglavje.....	12
5. poglavje.....	13
6. poglavje.....	13
7. poglavje.....	14
8. poglavje.....	14
9. poglavje.....	15
10. poglavje.....	15
11. poglavje.....	17
12. poglavje.....	18
13. poglavje.....	18
14. poglavje.....	19
15. poglavje.....	20

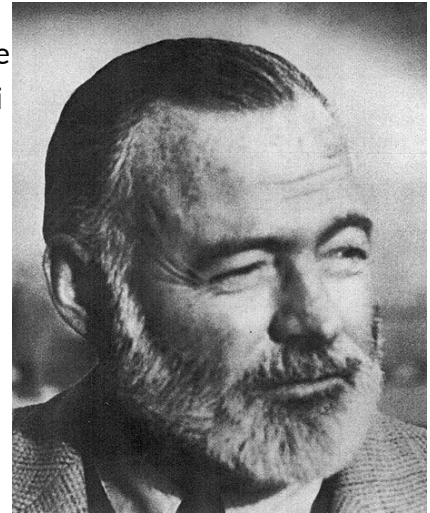
16. poglavje.....	20
17. poglavje.....	21
18. poglavje.....	21
19. poglavje.....	23
20. poglavje.....	24
21. poglavje.....	24
22. poglavje.....	24
23. poglavje.....	25
24. poglavje.....	26
25. poglavje.....	26
26. poglavje.....	26
27. poglavje.....	27
28. poglavje.....	28
29. poglavje.....	28
30. poglavje.....	29
31. poglavje.....	29
32. poglavje.....	30
33. poglavje.....	30
34. poglavje.....	30
35. poglavje.....	31
36. poglavje.....	31
37. poglavje.....	31
38. poglavje.....	32
39. poglavje.....	32
40. poglavje.....	32
41. poglavje.....	33
42. poglavje.....	33
VIRI:.....	37

UVOD

Ugled in priljubljenost ameriškega nobelovca Ernesta Hemingwaya se nista v skoraj pol stoletja, kar je minilo od njegove smrti, prav nič zmanjšala; njegova prozna dela še zmerom prevzemajo bralce s slikovitimi pripovedmi o strastnih, pogumnih ljudeh. Tak je tudi roman Komu zvoni, ki se dogaja v času španske državljanske vojne in pripoveduje, kako je tudi v času krvave vihre mogoča iskrena, prevzemajoča ljubezen. Po knjigi je bil posnet tudi film leta 1943.

Ernest Hemingway:

Ernest Hemingway se je rodil 21. julija 1899 v Oak Parku pri Chicagu, v severnoameriški zvezni državi Illinois kot potomec stare rodbine, ki je v »Novem svetu« živel že kakih dvesto let. V šoli ni bil ravno najboljši učenec, zato pa je že zgodaj navdušeno prebiral zgodbe Edgarja Alana Poeja. Nagnjenje po močnih, nenavadnih doživetjih mu je ostalo vse življenje. Potem ko je na lastni koži doživel prvo svetovno vojno, se je Ernest Hemingway vrnil k novinarski dejavnosti ter bil nekaj časa dopisnik na Bližnjem vzhodu in v Grčiji za ameriški list »Toronto Star«. Kot sodelavec tega lista je nekaj časa živel tudi v Chicagu, kjer se je spoznal svojo poznejšo ženo Heldy Richardson, ki je bila doma iz Saint Louisa (naključje je, da so prve izmed štirih žena bile doma iz Saint Louisa!).

Po njej je Hemingway pozneje orisal Catherine Barkley, poglavitno žensko podobo v romanu »Zbogom, orožje!«. Leta 1921 je prišel Hemingway s svojo ženo v Pariz in v začetku živel od dopisovanja za Hearstov časopisni koncern v ZDA. Hemingway se je naselil na pariškem Montmartru in postal eden stalnih obiskovalcev ameriške pisateljice Gertrude Stein, ki je v svojem salonu zbirala vse mogoče avantgardistične umetnike. Gertrude Stein po poreklu avstrijska židinja, je imela velik vpliv na Hemingwayev mladostni književni razvoj. Sama je bila avtorica številnih t.i. »eksperimentalnih« romanov in zgodb, ter književnih, družbeno političnih in likovnih študij. Ona mu je dajala nasvete, kako naj piše in mu je dobesedno cenzurirala njegove prve članke in s tem mu je nedvomno pripomogla, da je lažje našel svoj lasten pisateljski izraz. Toda Hemingway se je učil tudi od drugih svetovnih mojstrov kot so Lev Nikolajevič Tolstoj in Ivan Sergejevič Turgenjev, ter Anton Pavlovič Čehov. Blizu pa mu je tudi bil Samuel Langhorne Clemens. Medtem je Hemingway potoval po Evropi, zlasti po Nemčiji, Italiji in Španiji, bil je vnovič na Bližnjem vzhodu, v Afriki pa na Kitajskem, se za nekaj časa vrnil v Toronto, nato pa se je spet naselil v Parizu, tokrat na Montparnassu. Gertrude Stein ga je takrat nagovorila, da se je odrekel novinarstvu, ker je menila, da je njegov talent mnogo večji in da se naj posveti pisateljstvu. Začetna pisateljska strast se mu je razcvetela v letih od 1921 do 1930. V tem času je napisal dela kot so Pomladni tokovi, Smrt sredi popoldneva, Sonce vzhaja in zahaja, ter zbirko Možje brez žena in še mnogo drugih del. Leta 1927 se je ločil od svoje prve žene in se ponovno oženil z novinarko Paulino Pfeiffer. Z njo se je naselil v Key Westu na otoku na jugu Floride v ZDA. Pozneje se je preselil v Južno Afriko, da bi dobil nove navdihe za nova dela. Tam se je dvakrat ponesrečil z letalom, vendar je obe nesreči preživel. Leta 1937 je bil v Španiji in je zagovarjal svobodoljubnost naroda. Leta 1940 je Hemingway spoznal Martho Hellhorn, ki je postala njegova tretja žena. Med drugo svetovno vojno je napisal mnogo vojnih romanov, ki pa so se prepletale z ljubezensko temo. Leta 1952 je Hemingway presenetil vse bralce, saj je izdal dokaj avtobiografsko knjigo Starec in morje. Ta zgodba je umetniško dovršena mojstrovina. Zadnja knjiga, ki jo je uspel napisati pa je bil roman Nevarno poletje leta 1960.

Ves kulturni svet je pretresla novica, da si je velik pisatelj, ki je za svoje književno delo dobil največja priznanja, tudi nobelovo nagrado in si po vsem svetu pridobil nešteto občudovalcev, nenadoma vzel življenje. V popoldnevu 2. julija 1961, komaj tri tedne pred svojim 63. rojstnim dnevom, si je v svoji samotni hiši porinil cev v usta in sprožil petelina. Tako je končal največji ameriški medvojni pisatelj Ernest Hemingway.

Dela: - Tri povesti in deset poezij (Three stories and ten poems), 1923

- **O naši dobi (In our time), 1924**
- **Vrelci pomladi (The torrents of spring), 1926**
- **In vstalo je sonce (The sun also rises), 1926**
- **Fiesta, 1926**
- **Možje brez žena (Men without women), 1927**
- **Zbogom orožje (A farewell to arms), 1929**
- **Smrt sredi popoldneva (Death in the afternoon), 1932**
- **Zeleni bregovi Afrike (Green hills of Africa), 1935**
- **Eni imajo, drugi nimajo (To have and have not), 1937**
- **Peta kolona (The fifth column), 1938**
- **Komu zvoní (For whom the bell tolls), 1940**
- **Preko reke in po gozdovih (Across the river and into trees), 1951**
- **Starec in morje (The old man and the sea), 1952**

KOMU ZVONI:

Predstavitev romana:

Roman Komu zvoní je Ernest Hemingway napisal in izdal leta 1940. Idejo za naslov romana pa je Hemingway dobil iz verza, ki ga je napisal angleški metafizični pesnik John Donne v Meditaciji XVII zbirke Devotions Upon Emergent Occasions: ***“Noben človek ni otok, popolnoma sam zase; vsak človek je kos celine, del kopnega; če morje odplavi grudo zemlje, se Evropa zmanjša, kot bi se zmanjšal rtič, kot bi se posestvo tvojih prijateljev ali pa tvoje lastno; smrt slehernega človeka vzame del mene, ker pripadam človeški vrsti; in zato nikdar ne pošiljaj poizvedovat, komu zvoní; zvoní tebi.”*** Hemingway za ta roman ni imel vnaprej izdelanega načrta in si je podrobnosti sproti izmišljeval, čeprav je v načelu vedel kaj se bo zgodilo z njegovimi junaki. Morda je prav zato zorni kot njegovega pripovedovanja tako širok, širši kot v kateremkoli njegovem drugem delu. V njem je prikazana panorama celotne Španije, njena bit in življenje. V romanu Komu zvoní je Hemingway ustvaril vrsto nepozabnih likov. Med katerimi je tudi tokrat glavni junak Američan, učitelj Robert Jordan. Zelo pa izstopa Pilar, ki je eden najboljših pisateljevih ženskih likov. Odlično je napisan tudi prizor v katerem je opisana El Sordova smrt in prizor v katerem Pilar opisuje pobijanje fašistov. Roman odlikujeta velika emocionalna moč in celovitost, ki jo podčrtujeta svojstvena metaforika in simbolika. Realistično dogajanje nikoli ne postane pretirano sentimentalno, ker se Hemingway izogiba neposrednemu popisovanju čustev, čemur ustreza tudi jezikovna struktura romana, ki temelji na uporabi vsakdanjih pridevnikov in prevladovanju samostalnikov. Tema romana je boj individualistično usmerjenega, osamljenega posameznika za svobodno življenje, ki ga junak bide v sovražnem ali vsaj brezbriznem okolju. Kljub tragičnemu koncu preveva roman optimističen odnos do življenja, sovraštvo do vojne, vera v smisel človekovega bivanja, ki ga niti osebna žrtev ne more omajati. Zaradi tega ni nenavadno, da je to eden najbolj branih Hemingwayevih romanov.

Predstavitev oseb:

Robert Jordan:

Robert je bil mlad Američan, vitke in visoke postave, ki se je spoznal na miniranje. Zato je dobil nalogo, da razstreli most ob začetku ofenzive. Ker se je most nahajal na območju fašistov mu je vrhovno poveljstvo republikanske vojske dodelilo vodnika Anselma, da ga popelje do gverilcev, ki se prav tako bojujejo proti fašizmu. Z Anselmom sta postala dobra prijatelja, saj je Robert zelo hitro ugotovil, da lahko Anselmu zaupa. Ni pa zaupal Pablu, ker je bil nepredvidljiv. Robert je bil zelo iznajdljiv in predan svoji nalogi, zato je veliko časa premišljeval o tem kako bi razstrelil most. Za vzornika je imel dedka, ker je tudi bil v vojni vendar v ameriški državljanski vojni. Sramoval pa se je očeta, ker se je ustrelil. Ko je prvič zagledal Mario se je v njo zaljubil, vendar je ta ljubezen trajala samo tri dni.

Anselmo:

Anselmo je bil krepak starejši mož nizke postave, ki se je boril z gverilci proti fašistom. Zelo je spoštoval in zaupal Robertu Jordanu. Ni imel otrok, žena pa mu je umrla. Bil je zelo veren katoličan. Pred vojno je bil lovec na kar je bil tudi ponosen. V vojni ni rad ubijal, zato je takrat ko je koga ubil začel jokati in obžalovati svoje dejanje. Ker je zelo dobro poznal območje na katero so poslali Roberta Jordana je mogel le-tega tudi tja pripeljati.

Pablo:

Pablo je bil voditelj skupine gverilcev, ki so se borili proti fašistom. Imel je okroglo glavo, drobne oči in majhna ušesa. Bil je zajeten možak visok okrog meter in tri četrt z velikimi dlanmi in stopali. Po obrazu je bil porasel z brado. V začetku vojne je bil Pablo človek pred katerim so fašisti trepetali, saj jih je na okruten način pobijal. V svojih nalogah je bil zelo uspešen. Kasneje pa je postal nepredvidljiv in ni bil za to, da se razstreli most. Njegova žena je bila Pilar. Najraje je pil vino in skrbel za konje katere so ukradli in skrili v gozdu.

Maria:

Maria je bila mlada ženska katero so rešili iz ujetništva Pablovi gverilci. Maria je zelo trpela saj so ji fašisti že ob začetku vojne ubili starše, njo pa pobrili in posilili. V Pablovi skupini je zanjo po tem ko so jo rešili skrbela Pilar, ki jo je naučila tudi kuhati in drugih gospodinjskih opravil. Tako kot se je vanjo zaljubil Robert Jordan, se je tudi ona vanj. Zelo ji je hudo ko mora zapustiti Roberta Jordana.

Pilar:

Pilar je bila Pablova žena. Bila je približno iste velikosti kot Pablo, imela je velike dlani in goste, črne, kodraste lase. Pilar je imela zelo močno osebnost, saj se je postavila po robu tudi Pablu in za nekaj časa celo prevzela poveljstvo skupine. Zelo je varovala Mario pred drugimi moškimi v skupini. Zelo hudo ji je bilo ko se je spomnila kako so Pablo in možje v nekem mestu organizirali pobijanje fašistov z cepci. Zelo je verjela v zmago republikanske vojske. Zaupala je Robertu Jordanu in verjela v to, da jim bo uspelo razstreliti most.

Rafael:

Rafael je bil nesposoben in len cigan v Pablovi skupini, ki se je v pravih vojnih akcijah izkazal za strahopetca, saj se je zelo bal sovražnih fašistov in ni skoraj nikoli storil, karso mu ostali naročili. S svojim nespametnim dejanjem, ko je med stražo šel loviti zajca je ogrozil vso skupino, vendar so k sreči vse rešili ostali člani skupine z Robertom Jordanom na čelu. Opogumil se je le takrat ko so razstrelili most, takrat je naredil vse kar so mu naročili.

Andres in Eladio:

Andres in Eladio sta bila brata in člana Pablove skupine. Bila sta si zelo podobna in sta bila oba nizka, čokata, temnolasa; lasje so jima rastle nizko na čelu. Oba sta imela temne oči. Edina razlika je bila v tem, da je Andres imel čez čelo nad levim očesom brazgotino. Eladio je umrl, ko so napadli fašiste, da bi razstrelili most. Andres pa v tej akciji ni sodeloval, ker je moral odnesti pismo h generalu Golzu.

Fernando:

Fernando je bil nizek petintridesetleten moški, ki je škilil na eno oko. Veliko stvari je izvedel preko govoric npr. izvedel je za ofenzivo republikanske vojske, ki naj bi bila skrivnost. Fernando konča isto kot Eladio, vendar je bolj trpel .

Primitivo:

Primitivo je imel širok, ploščat in rjav obraz. Imel je tudi kratke sive lase in sivo bodljikavo brado. Zelo ga je prizadelo to, da niso mogli pomagati El Sordo, ko so ga napadli fašisti.

Agustin:

Agustin je bil član Pablove skupine, ki je govoril tako opolzko da je na samostalnik kot pridevnik navezal opolzko besedo. Bil je tudi edini v skupini zraven Anselma, kateremu je Robert Jordan zaupal. Agustin je tudi bil zaljubljen v Mario, vendar ji tega ni pokazal. Na koncu ga Robert Jordan prosi naj pazi na Mario.

El Sordo:

El Sordo je bil nizek in čokat mož, rjavega obraza s širokimi ličnicami, imel je sive lase in rumeno rjave oči. Bil je gladko pobrit. Ko je hodil je noge švedrasto prestavljal. Njegovo pravo ime je bilo Santiago, bil je tudi vodja svoje gverilske skupine, ki pa je bila dosti večja od Pablove. Takoj, ko je Robert Jordan prišel prosit za pomoč da bi lažje opravili nalogo je bil Santiago takoj za to, da se Robertu pomaga. El Sordo je bil človek, ki se ni bal smrti to je tudi dokazal, ko so ga napadli fašisti, saj je takrat umrl, a preden je umrl je še vseeno zbral toliko moči, da je ubil fašističnega stotnika.

Joaquin:

Joaquin je bil mlad član El Sordove skupine. Bil je zelo mlad, imel je drobno postavo in ozek obraz s precej kljukastim nosom. Bil je zelo pogumen in je edini preživel letalski napad na El Sordovo skupino vendar so ga po napadu fašisti našli in ubili.

OBNOVA:

1. poglavje

Ležal je na gozdnih tleh, pokritih z borovimi iglicami, gledal po okolici in vojaškem zemljevidu, žaga, mostu od tod ni bilo videti. Govoril je s *starim*, domačinom, ki je poznal teren. Ena straža je pri žagi (pet ljudi), večja straža nižje pri cestarjevi koči, pri mostu je menda na vsaki strani en stražar. Potrebuje več ljudi, stari trdi, da jih je v teh hribih več sto, da jih lahko zbere veliko. K mostu bosta šla jutri. Je lačen, a jedla bosta pozneje. Staremu je ime Anselmo. Mladi mož je bil visok, vitek, plavih las, ogorel. Prijela sta težke vreče z dinamitom in odšla, stari pravi, da bosta plezala. Nato je šel starec naprej, da mladega najavi. Ta je bil Roberto (Robert Jordan). Opazil je, da stari z lahkoto pleza ter da ni tu nobene sledi o kakšnem taboru (dobro skrit, torej). Bil je lačen in zaskrbljen. Zaskrbljen ni dobro biti (in tudi ni bil pogosto); vedel je, da je gibanje za sovražnikovo črto tu čisto lahko, le skrbeti te ne sme. Poleg tega pa moraš ljudem, s katerimi delaš, popolnoma zaupati ali pa sploh ne. Anselmu je zaupal, most je znal razstreliti, streliva je imel še preveč. General Golz razlaga, da razstreliti most ni nič, a treba ga je razstreliti točno ob pravi uri, ko se bo začel odvijati napad. A to je težko reči; vedno gre kaj narobe, *napadi pa nikoli niso moji, jaz jih opravljam*. Most je treba razstreliti takrat zato, da ne bodo po cesti prihajale okrepiteve. A dan in ura nista točno določena, napad se začne z bombardiranjem iz zraka (*“V tem primeru smete sklepati tako. To je moj napad.”*). Obema stvar ni bila po godu, a Golz je bil zadovoljen, ko je Robert rekel, da bo stvar opravil. Kaj pa potem? *“Proti LA GRANJI bomo šli ravno preko tega mostu; pripravljeni bomo, da ga popravimo. To je zelo zapletena in lepa operacija, kakor zmerom. Načrt so skovali v Madridu. Potem lahko zavzamemo SEGOVIO”*. Robert ni hotel vedeti detajlov; raje ne ve. Golz ga je povabil na pijačo in se smejal izgovorjavi Jordan po špansko (Hordown), nato pa že izgovorjavi general Golz (heneral Hotze). General je Jordana zbadal (če sploh res razstreljuje mostove, da bi moral imeti deklet, da bi se moral ostriči). Jordan pravi, da za dekleta nima časa. *“Šalim se, kakor se hočem. Ker sem tako resen, se lahko šalim.”* (Golz) Anselmo je spal v avtu, odšli so do GUADARRAME, kjer je Jordan zadnjič videl Golza. Jutri bodo šli

po tej cesti tovornjaki z oborožitvijo, vojaki, tanki ... Napad na prelaz je Golzova stvar, on pa mora premisliti svojo stvar, ne sme biti v skrbeh – to je tako slabo, kot če te je strah. Anselmo se je vrnil s še nekom (bolj zavaljenim, skoraj grdim). Jordan je temu po pozdravu podal svoj papir z žigom obveščevalnem službe in generalnega štaba. Mož ni znal brati, bil je nekoliko neprijazen. Pri Jordanu je kazal veselje le do njegovega dinamita, ki mu je rekel, da je dinamit za drug namen. Ni želel povedati imena, Anselmo je rekel, da je Pablo. Robert se mu je brezplodno dobrikal, ni mu pa hotel povedati, kateri most bo razstrelil. Ko Pablo ni hotel pomagati nesti vreč, ga je Anselmo v narečju ozmerjal z živaljo in živino, mu rekel, da nima pameti. Ta je potem povetil pogled in razložil, da če tu povzročijo nemire (npr. z razstrelitvijo mostu), se bodo morali umakniti, kar mu ni všeč. Pomagal je nositi zavoje. Anselmo ima 67 let. Robert je v Pablu videl žalost, ki ga je vznemirjala; *to žalost je poznal. Šli so po travniku. Ta žalost je slaba. To je žalost, ki se poloti ljudi, preden nas zapustijo ali preden nas izdajo. To je žalost, ki prihaja pred zlomom.* Videli so konje, ki so bili Pablov ponos. Robert jih je pohvalil. Na Pablovo pobudo si jih je podrobneje ogledal in natančno naštel vse malenkostne napake; s poznavanjem konj si je pridobil zaupanje. Pablo pravi, da so jih pobrali *guadii civil*. V zrak so vrgli vlak. Pomagal jim je tujec, katerega ime so pozabljali (Kaškin). Robert ga je poznal; povedal jim je, da je aprila umrl. Pablo je mračno pripomnil, da tako končajo vsi; v kasnejšem pogovoru pokaže svoj pesimizem in naveličanost. *Sit sem tega, da me lovijo. Tu nam je čisto dobro. Če pa tu razstreliš most, nas bodo lovili. /.../ S kakšno pravico prihajaš ti, tujec, k meni in mi praviš, kaj moram storiti? Kažoč proti vrečam je rekel: "Tule je zlo." Robert mora storiti, kot mu je bilo ukazano, Pablo pa skrbi za tiste, ki so z njim in zase. Anselmo mu očita, da že dolgo samo zase. Kradel bi že. Dobro jedel tudi. Ubijal tudi. Bojeval se pa ne bi. Besedni spor, Robert si misli, da je začetek slab, ni mu bilo všeč. O Pablu je zdaj vedel, da se hitro kvari in da tega ne skriva. Ko bo začel skrivati, bo to pomenilo, da se je za nekaj odločil. Ne pozabi tega, si je dejal. Ko bo storil prvo prijazno reč, bo sam pri sebi že odločen. Sam pri sebi se je malo šalil in postal boljše volje. Razmišljal je, da postaja tak kot drugi, mračen – Golz je bil vesel in je hotel, da bi bil tudi on tak, pa ni bil. A veselih ni več veliko, če bo šlo tako naprej, tudi on ne bo več dolgo. Odslovi zdaj misli, stara sablja, tovariš dragi. Zdaj si razstreljevalec mostov. Ne mislec.*

2. poglavje

TABORIŠČE. Jordan je videl, da je dobro skrito. Nek mož je pred votlino rezljal palico (cigan Rafael). Pozanimal se je, kdo prihaja, in rekel, naj dinamita ne dajo blizu votline, ker notri gori ogenj. Cigan ju ni hotel sam predstaviti – *Pusti ju tam. Vrzi sam sebe v zrak.* (Rafael Pablu). Robertu je pokazal, kako dela past za lisice (Anselmo je rekel, da vedno pretirava, da lovi kunce; če bi ulovil slona, bi rekel, da je ujel tank). Razveselil se je, ko je Robert rekel, da bodo lahko "lovili" tanke. Stari (Anselmo) je šel po vino, ki ga imajo menda dovolj. Jordan je ponudil cigarete; Pablo jih je vzel 6, Anselmu in Rafaelu pa jih je sam dal toliko. Pablo pravi, da je imel take cigarete tudi Kaškin; *veliko zraka in malo tobaka.* Jed bo kmalu prišla; pogovor o Kaškinu. Robert pravi, da se je ubil sam, ko so ga ujeli. Ta se je bal smrti, ni pa imel poguma za samomor, če ga ujamejo. Jordan je razmišljal, da je Kaškin naredil več škode kakor koristi, ker je tako govoril (*Škoda, da nisem vedel, da je bil celo že tiste dni tako živčen. Morali bi ga bili odpoklicati. Ne smeš pošiljati ljudi, ki opravljajo tako delo in govore tako, kakor je govoril ta.* Opravičil ga je, češ, da je bil malo trčen, čeprav je znal delati eksplozije. Pablo je zmerjal cigana, ker spet hoče jesti (menda veliko poje). Hrano je prineslo čedno mlado dekle čisto kratkih las. Jordanu je bila zelo všeč. *Lepa bi bila, ko je ne bi bili ostrigli.* To so ji naredili v Valladolidu. Ob pogledu nanjo ga je stisnilo v grlu. Jedli so iz ene posode in bili po španski navadi tiho. Popil je precej vina, a še vedno ga je stiskalo v grlu, ko je govoril z njo. Ime ji je bilo Maria. Tu je že tri mesece, vzeli so jo s seboj, ko je ušla z razstreljenega vlaka. Nekoliko zmedeno ji je razlagal, kaj dela tu in spotoma pohvalil Anselma, češ da je dober vodnik. Kršil je špansko pravilo, da pusti žene pri miru, a to ga ni vznemirjalo. Izvedel je, da ni od nikogar. *Tudi tvoja ne.* - Saj tako nimam časa za žensko.

Zardela je in odšla v votlino. V taboru je sicer sedem mož in še ženski; poleg te že Pilar, Pablova *mujer* (žena). Opravljali so Pabla; kako da je bil včasih dober in hraber, zdaj pa strahopetec in skrbi le še zase in za svoje konje, umaknil bi se rad kot kak *matador de toros, bikoborec*. Robert je bil malo pijan od dobrega vina. Izvedel je, da imajo tudi *máquino*, strojno puško. Cigan je ponosno razlagal, kaj ve o njej (da strelja, dokler držiš petelina). "Razen če se zaskočijo, če jim zmanjka streliva ali če se tako segrejejo, da se začno topiti." (Robert po angleško). Kaj praviš? - Nič, samo v angleščini sem gledal v prihodnost. Nenavadno, znaš brati z dlani? Ne. Pablova *mujer* pa. Anselmo in Rafael sta razlagala o Marii in o napadu na vlak ter kako je Pilar vse priganjala. Anselma ni bilo tam. Rafael je Pilar prikazal kot zelo grobo. Vojaki so jih preganjali do noči. Pilar (ženska petdesetih let, zelo močna, pol ciganka) je prišla iz votline. Grobo je Rafaela poslala na stražo, naj zamenja Andresa. Z Jordanom je bila prijazna. Veliko je vedela, on pa ji je zaupal. Ko se je od nekd prikazal Pablo, ga je ozmerjala s pijancem in revo, Jordanu je pojasnila, da ves čas pije. Govorila mu je o Marii; da mora od tod, ker meša Pablovo glavo, da bi morala v kak dom, kjer bi jo naučili delati. Robertu je zaupala, on pravi, da jo lahko po akciji odpeljeta z Anselmom preko bojne linije, če bosta še živa. Zadnji stavek ji ni bil všeč. Prerokovala mu je iz dlani, pa mu ni želela povedati, kaj je videla. Pravi, da je tu le pet uporabnih mož (cigan nezanesljiv, Pablu pa ne zaupa več), El Sordo (vodja sosednjega tabora) pa osem in dinamit. Jutri pride, pa bosta govorila. Je zelo pripraven in praktičen mož. Svetovala mu je, naj ne govori preveč okoli o tem mostu, ker ljudje ne bodo za to stvar: nevarna je, plena ne bo, pa še oditi bodo morali potem. Njeno govorjenje mu je bilo všeč, iskrena je bila, a glede prerokbe z roke ni hotela reči nič. Zbudil je Anselma in sta šla (na ogled mostu).

3. poglavje

V senci dreves sta gledala most z razdalje kakih 50 metrov. Jeklena konstrukcija, ena stražarnica na vsakem koncu. Sončni zahod. Skiciral je most v zapisnico, naboje bo računal kasneje. Stvar ni bila težavna. Vesel je bil, da se je končno lotil stvari. Nato je z daljnogledom gledal stražarja poleg mostu, razložil je vsak detajl. Starec ni hotel daljnogleda, zaupal je svojim očem. Druge strani mostu ni bilo mogoče videti. Pri cestarjevi koči je osem mož, pravi Anselmo. Odločila sta se, da gresta, ko se stražnik umiri. Robertu se je zdela situacija dobra. Pri preletu treh lovskih letal se je Anselmu zlagal, da so *naša*; ni ga hotel vznemirjati, saj ni bilo pomembno. Anselmo pravi, da ne ubija rad ljudi, rad pa ima lov – Jordan ne ubija rad živali, ljudi pa tudi le za *našo stvar*. Stari je ponosen na ubitega medveda, katerega šapa je zdaj pribita na cerkvenih vratih; a če ubiješ človeka, ni nič dobrega. Vendar pa sta si oba pod kožo podobna, tudi šapa ni tako različna. Indijanci verujejo, da je medved soroden človeku, cigani pa tudi. Cigani kradejo, vsaj zdaj so spet začeli. Anselmo pove, da je tudi že ubijal ljudi, a brez zadovoljstva, po vojni se bo tega spovedal. On ločuje med živalmi in človekom, ne verjame v bratstvo med tema vrstama. Pravi, da če sovražnika (npr. veleposestnika) ubiješ ali zapreš, jih bo samo prišlo še več; naučiti bi ga moral, kaj je prav. Nikoli ni bil še zares v boju; vedno so bežali. Pri mostu bi utegnil biti boj, pravi Jordan, a bosta pobijanje pustila tistim, ki jih to veseli; tu jih je veliko. Stari je bil potolažen; ni vedel, kako naj se vede v boju, pa mu je Jordan obljubil, da bo vedno ob njem. Golzova povelja so slaba za tiste, ki naj bi jih izvršili. Ti in starec sta samo orodje. A to je zdaj tvoja naloga, ne misli na drugo; ti moraš le to izvršiti. Misli na kaj drugega. Mislil je na Mario, njene detajle. Ustavila ju je straža taborišča, Avgustin, ki je pozabil geslo in je malomarno (nevarno) ravnal z orožjem. Naročil jima je, naj pošljeta drugega, ker je lačen in ker je pozabil geslo. Veliko je preklinjal. Jordan mu ni hotel povedati detajlov glede mostu, Avgustinu ni bilo všeč, da bodo verjetno morali bežati. Je pa Jordanu svetoval, naj varuje svoje *neponovljivo razstrelivo*, da se mu kaj ne "zgodí". Anselmo pravi, da je Agustín dober in resen, čeprav tako govori. Ni mu všeč, da se je situacija glede Pabla tako poslabšala, a sta v Pablu in El Sordovi deželi, morata sodelovati z njima. El Sordo pa je tako dober kot je Pablo slab.

4. poglavje

VHOD v votlino. Robert je odklenil ključavnici na svežnjih in preveril vsebino: dinamit,

zažigalne kapice ... V votlini več ljudi, treh še ni poznal. Marija je kuhala, gledal jo je. Zavoja je dal daleč od mize. Ponudil je cigarete. Dva neznanca nista vzela. Pozoren je bil na Pabla. Videl je, da so se pogovarjali o njem, še ciganu je bilo nerodno. Robert je povedal za Agustina, pa Pablo ni hotel poslati drugega. Za vino je rekel, da ga je malo, zato je Robert prosil za vodo in vanjo zmešal absint. Spotoma je pustil, da mu je samokres zdrsnil nekoliko bolj k roki. Absint je v njem nadomeščal vso nekdanjo družbo, večere. Pablo je bil na vprašanje *Kako gredo zadeve* kar tiho. Jordan je pogledal nepoznane tri preko mize, eden – starejši z razbitim nosom – (Primitivo) je povsili pogled, druga dva sta bila brata poznih dvajsetih let (Andres in Eladio). Eden bratov je zdaj vzela cigareto, preko teh cigaret in Kaškina se pogovor spet obrne k vlakcu; Pablo pravi, da bi tudi tokrat morali nad vlak. Robert pravi, da lahko, potem, ko opravijo z mostom. Pilar se je obrnila od ognja k mizi. Ob besedi most so vsi molčali, še enkrat je namenoma izgovoril stavek s to besedo. Izzival je Pabla, da bi se hitreje sprla in bi lahko končal z njim. Besedni spor med Anselmom in Pablom. Slednji pravi, da tu ne bodo razstrelili nobenega mostu, ne z njegovo pomočjo in ne brez nje. Pilar je bila za most, vsi ostali so držali z njo. Robert je še bolj pripravil samokres. Ob Pablovei trditvi, da ima *glavo plemenskega bika in srce vlačuge*, pravi, da ji je vseeno, če jo po tem preganjajo; za republiko. Pablo trdi, da vnaprej ve, kaj se bo zgodilo. Jordan pomisli, da je to res; samo onadva vesta, kaj bo. Pilar mu je to brala z dlani, pa se še ne zaveda tega. Pablo pravi, da imajo tu varnost; na Pilarino oporekanje, da zdaj tu ne more iskati varnosti, odgovori s primerjavo o bikoborcu. Žena s posmehom govori o bikoborcih, ki da jih pozna. Kako da moraš samo vedeti, kaj smeš in kaj ne, kako da je bilo vse v redu, a v zadnjem trenutku ga je bik presenetil. Pravi, da je od Pabla veliko pričakovala, pa je v enem letu vojne postal *lenuh, pijanec in strahopetec*. Prepričata se o tem, kdo tu sploh poveljuje. Robert zahteva še nekaj vode in spet zmeša absint, a ju ne izpusti izpred oči. Pilar je Mario poslala ven, Pablo se je vdal; naj vlada Pilar, lahko tudi Robert, naj *gresta k vsem hudičem*; lahko, da je pijanec in len, ni pa neumen. Hotel je večerjo; Pilar je poklicala Mario nazaj, ta pa je prinesla večerjo k mizi. Žena je Robertu prinesla vina, češ, da ga je dovolj. Na ciganovo pobudo je Robert pokazal skice mostu in na kratko razložil načrt razstrelitve. Tudi Maria in Pilar sta se zanimali, le Pablo je sedel na svojem koncu in kazal nezanimanje. Pilar je *čutila, kako se ji bes spreminja v žalost in občutek, da je spodletelo vse, kar je upala in si obetala*. (?) Odnjala je misli z večerjo.

5. poglavje

Robert je šel iz vroče votline, ki so jo napolnjevali vonji po tobaku, oglju, rižu, mesu, žafranu, žbica, olju, vinu, konjskem in človeškem znoju iz oblek ... Bila je jasna noč. Notri je cigan začel igrati kitaro in peti. Pablo in Pilar nista hotela poslušati. Nehal je in šel ven. Prišel je k Robertu. *“Zakaj nisi ubil Pabla?” “Na kaj pa, misliš, so vsi čakali? Kaj misliš, čemu je žena poslala deklo stran?”* Prepričeval ga je, da ga mora umoriti ali izzvati in ubiti. Jordan pravi, da je priložnost zdaj zamujena. Ven je prišel Pablo, govoril o lepem vremenu, naj se ne meni za ženo in da so istih misli, da je vesel, da je Robert prišel. Nato je odšel proti robu travnika, kjer so bili privezani konji. Robert je cigana poslal na mesto, kjer je stražil Agustín, kjer je bil edini kraj, kjer bi Pablo lahko pobegnil, sam pa je šel proti travniku. Sedel je poleg travnika, se zagledal in razmišljal. Njegova naloga je le most, ne sme se izpostavljati nevarnosti. Če so res pričakovali, da bo ubil Pabla, bi ga moral; a slabo je, če ubija tujec, ki mora nato delati z ljudmi. V boju že, ali pa če so ljudje dovolj disciplinirani; tu ne ve, kako bi se odzvali. Pilar je dobra, brez nje tu ne bi bilo organizacije in discipline. Idealno bi bilo, ko bi ga ubila ona, cigan ali Agustín; Anselmo bi ga na zahtevo. Gledal je Pabla; ta je ljubkoval konja, a ni ga odvezoval ali sedlal. Pablo je konju z besedami *“laskal”*, a Robert ga ni mogel slišati. Ko je videl, da noče uiti, ga tudi ni zanimalo. konja je motilo, da ga je mož nadlegoval pri paši, zato je bil zadovoljen, ko ga je ta le še gledal.

6. poglavje

VOTLINA, Robert sede v kot, Pilar in Maria pomivata posodo. Žena pravi, da je čudno, da El Sordo še ni prišel; vsak večer prihaja. Jutri bosta morala k njemu, ni daleč. Robert pravi Marii, da mu je vseč. *“Tako se govori,” je rekla žena. “Dobri govore tako kakor ti.”* Pravi, da je tudi

bistroumna. / *"Kako dobro si začel in kako se je končalo, Don Roberto."* - Ne kliči me tako. - Tu za šalo pravimo Don Pablo in Seniorita Maria. - Pri ogovarjanju ne maram šal; to je kot z zastavo. V tem šaljenju je začetek pokvarjenosti. - Jaz bi se pa lahko šalila z zastavo. / V pogovoru Robert pove, da je antifašist odkar ve, kaj je fašizem, njegov oče in ded pa sta bila celo življenje republikanca. Pove tudi, da je iz ZDA. Njegov oče se je ustrelil, da bi ušel mučenju. Mariin oče se je tudi hotel, pa ni dobil orožja. *"Lahko bi sila brat in sestra. Ampak mislim, da je sreča, da nista."* Maria je prišla k njemu, pogladil jo je po glavi vse do tilnika. Pilar si je zaželela, naj se vsaj vrne Pablo, če že ni nič boljšega, ker noče tega samo gledati. Na Pilarino vprašanje je odgovoril, da bo spal zunaj v spalni vreči. Zavoje bosta nesla k Pilar. Mario sta poslala ven in Robert je vprašal ženo, če bi res moral ubiti Pabla. Odgovorila je, da je prav presodil, da ga ni treba, da ne more biti več nevaren. On je oporekal, da je človek v svoji slabosti lahko nevaren, pa je rekla, da je on še mlad, da bo še razumel, da Pablo ne more biti nevaren. Poklicala sta Mario nazaj. Žena je predlagala, naj gre Robert spat in ubogal jo je.

7. poglavje

Spal je s samokresom v roki. Prebudila ga je Mariina roka na ramenu. Povabil jo je k sebi v vrečo; ni takoj hotela. Prvič jo je poklical *zajček*. Rekla je, da se boji. V objemu mu je priznala, da jo je sram, da se ne zna poljubljati. Rekel jo, da je ljubi, ona pa, da tudi ona njega. Pritrdil je, da bo šla lahko z njim, kot ji je rekla Pilar. Ampak ne v dom. - Ja, v dom. - Ne, hočem biti tvoja žena. V srečnem objemu jo je vprašal, če je ljubila druge. Odgovorila je, da nikoli, da so pa razni *počenjali reči z njo*. Zoprno ji je bilo, čutila je, da se je v njem nekaj zgodilo, čeprav je trdil, da jo še vedno ljubi. Potolažilo ga je, da ni še nikogar nikoli poljubila. Nerodno je poskusila poljubiti njega in hitro se je naučila; bila sta srečna. Videl je, da je prišla bosa; pričakovala je, da bo prišla k njemu v posteljo. Ura je bila 1. Pritrdila je, da se želi ljubiti. Pilar ji je rekla, da bo to izbrisalo vse, kar so počeli z njo, in da naj mu pove, da ni bolna. Prej je želela umreti, a Pilar ji je dala upanja in ljubila je Roberta odkar ga je zagledala. Rekel je, da je za zdaj lahko njegova žena (sicer je zaradi svojega dela ne more imeti). Hotela se je ljubiti čim prej, da vsega onega ne bo več.

8. poglavje

Robert se je ponoči zbudil ob dekletu. Naslednjič se je zbudil ob svitu, ko Marie ni bilo več, a se je obrnil proč od vzhoda in še malo zaspal. Zbudili so ga letalski motorji, fašistična patrulja. Najprej tri letala, sledilo jih je še veliko več (izvidnikov in bombnikov). Oblekel se je in zvil spalno vrečo, vedel je, da ga ne morejo videti. Pablo je rekel, da tu še nikoli ni bilo takih letal in da naj pride noter, da ga na bodo videli. Šel je, ker jih ni hotel razburjati. Za prejšnjimi so po Robertovih napovedih prišla še lovska letala. Nikoli še ni bilo tu toliko letal; to je slabo – to nekaj pomeni. Z merjenjem časa je hotel dognati, kje bodo letala odvrгла bombe, a so šla predaleč. Razmišljal je, da gredo nad kakšno letališče, morda lažno (s ponarejenimi letali). O napadu verjetno nič ne vedo – ali pač; vedeli so o vseh drugih! Pabla je skrbelo za konje, a fašisti imajo druge težave kot njegove konje. Robert je Anselmu razložil, naj gre k cesti popisovat promet, ciganu pa naj pokaže mesto, kjer bo to delal, da ga bo kasneje nekdo zamenjal. Še ciganu je razložil načrt. Poslal ga je še na ogled straž pri žagi in pri mostu. Rafael dela ni jemal preveč resno. *Ti bi rad, naj gledam stvari resno? Po tem, kar si počenjal to noč? Ko bi moral ubiti človeka, pa si namesto tega počenjal, kar si počenjal? Moral bi bil enega ubiti, ne enega narediti!* [Cigana, pa tudi vse druge, je bilo strah. V jami je Robert vprašal, kakšen je bil ponoči promet na cesti. Fernando je bil v LA GRANJI; vsak večer gre kdo tja. Tam se slišijo razne čenče, Fernando jim ni posvečal pozornosti. Slišal pa je, da republika pripravlja ofenzivo, pa nihče ne ve, kje. Častniki govorijo po kavarnah, pa si natakariji zapomnijo. Nekateri pravijo, da bosta ofenzivi dve in da bodo republikanci razstrelili mostove, ko bodo napadli. Govorijo, da bodo fašisti očistili te gozdove, a to vedno govorijo. Fernando se ni spomnil ničesar več. Maria se je šalila z Robertom, naj je, da bo lahko prenesel še več govoric. Prijela ga je za roko. Fernando je jedel. Pilar spelje pogovor na Španijo in drugih deželah. Fernando Valencia ni bila všeč, Pilar pa je tam preživljala najlepše čase z bikoborcem Finitom. Tam sta ležala na obali, jedla in pila, se ljubila. Pablo je bil svojčas

več moškega kot Finito, a v Valencio z njim nista šla nikoli. Pablo je ugovarjal, da ni bilo možnosti in da s Finitom ni vrgla nobenega vlaka v zrak. Vlak – to in tisto prej ostaja ob strahopetnosti tega trenutka. Zaslišali so šum letal, ki so se vračala.

9. poglavje

Pri vходу v votlino so gledali letala, ki so se vračala, Maria je Roberta držala za roko. Robertu so se sprva zdela kot morski psi, nato kot mehanizirana usoda. Marii so simbolizirala smrt. Bili so tako blizu, da se je videlo pilote. Pabla je spet skrbelo za konje. Pilar, Maria in Robert so se odpravljali peš (Robert ni hotel jahati, Pilar pa je rekla, da je zanjo in za Mario bolje, če hodita) k El Sordu. Žena je Robertu še enkrat povedala, da Maria ni bolna, čeprav bi lahko bila. *Verjetno je navsezadnje vendarle še bog, čeprav smo ga odpravili.* Kaj, če dobi otroka? - Nič hudega, bo šla s tabo. - Tja, kamor grem, ne morem vzeti ženske. - Morda pa lahko celo dve. - *Kakšno govorjenje je to?* - Ne vemo, kdo bo dočakal naslednjo nedeljo in kdo ne. -- Pilar je povedala, da je žalostna, a nič manj odločna. Ponoči je vprašala Pabla, zakaj ni ubil tujca, pa je rekel, da je dober fant. Razumel je, da poveljuje ona. Ponoči ga je zalotila pri joku; rekel je, da ga je strah smrti. *Tengo miedo de morir.* Ona pa veruje v republiko. Robert tudi in ne boji se smrti. Zelo so mu pri srcu življenjske stvari (ženske, rad pije, ...), a ne pusti, da bi ga motile pri delu. Skrbi ga le, da ne bi dobro opravil svoje dolžnosti. Maria mu je zelo všeč. Pilar pa po srcu tudi. Prišel je Agustín in Robert je šel v votlino k Marii. Fernando je od tam odšel na stražo, da zamenja Primitiva. Agustín je veliko preklinjal. Videl je letala. *“Jaz neponovljivo v mleko njihovih motorjev,”* se je šalil. S Pilar se je pregovarjal glede tega, kdo je prebrisan (po njegovem Pablo) itd. Fant (Robert) zna razstreljevati mostove, Pilar bo za moč in odločnost, Pablo pa naj poskrbi za odhod (beg) po razstrelitvi, ker je on premeten in bežati morajo premeteno, sicer jih bodo *neponovljivo*. Ženi je dal misliti, čeprav mu je malo oporekala (da on ne ve, kako slabo je s Pablom). Odhod proti El Sordovemu taboru.

10. poglavje

Pilar je sedla k počitku. Robert je vztrajal pri tem, da bi šli naprej, a je žena rekla, da imajo dovolj časa. Žal mu je bilo, da niso jahali. Sledil je pogovor o gozdovih (Pilar je že sita borovih gozdov – tu, kjer počivajo, bora ni – Maria in Robert pa jih imata rada. Skušala sta jo prepričati, da ni grda, a je ona vztrajala pri svojem: da bi bila dober moški, kot ženska pa je grda. Vendar slepiš sebe in moške, da si lepa; potem se nekomu res tako zazdi, postane za nekaj časa tvoj mož. Nato se mu zlepa zazdi, da si grda, pa se še sebi zdiš taka. Čez nekaj časa se krog sklene. Roberta tak pogovor ni veselil; raje je povprašal po začetku revolucije. Pilar pravi, da pred dekletom to nerada pripoveduje; da je v majhnem mestu to čisto drugače kot drugje. Pablo je bil takrat še bolj pogumen, vse je organiziral. Zavzeli so vojašnico, hkrati dali največje fašiste prijeti na njihovih domovih. Štiri *guardias civiles* so ujeli žive v vojašnici; Pablotu so pokazali, kako se strelja s pištolo, ta pa jim je rekel, da jih bo ubil. *“Ali imaš kaj reči?”* - *“Nada. Nič. Ampak grdo je.”* - *“Tudi ti si grd. Morivec kmetov. Lastno mater bi bil zmožen ubiti.”* - *“Nikoli nisem nikogar ubil. In ne govôri o moji materi.”* - *“Pokažite nam, kako se umira. Vi, ki ste zmerom ubijali.”* Ubil jih je. Zavzeli so mesto. Ostali fašisti so bili zaprti v *Ayuntamiento* – mestni hiši. Tam so zaprli vse izhode, razen tistega, ki je preko visoke pečine gledal na reko. Fašistom so poslali duhovnika, da naj bi jih izpovedal. Res so skupaj molili. Kmetje, nekateri pijani, nekateri resni, so se oboroženi s cepci in drugim kmečkim orodjem postavili v dve vrsti, tako, da so fašisti morali iti med njimi. Kmetje: *“Ali bo tudi kaj žensk?”* - *“Bog ne daj.”* -- *“Ne, Joaquín. Žensk ni vmes. Žensk ne ubijamo. Zakaj bi ubijali ženske?”* - *“Kristusu bodi hvala, žensk ni.”* /.../ Kmet: *“Pri tem pokončevanju civiles je bil Pablo sebičen.”* Pilar: *“Da. Tega tu pa se udeležujemo vsi.”* *“Zakaj bo to tako, Pilar?”* *“Da si prihranimo krogle. In da bo vsakdo imel svoj delež odgovornosti.”* *Ničesar nisi videl, če nisi videl dneva revolucije v majhnem mestu, kjer vsak pozna vsakogar v mestu in je zmerom vsakogar poznal.* Kmetje niso niti vedeli, kaj naj oblečejo, nekateri so bili praznično oblečeni. Kmetje so komaj čakali, da se bo začelo (kot vnaprejšnji občutek krivde,

op.). *“Potrpežljiv sem. Ampak boljše je, da opravimo s tem. Boljše zanje in za nas.”* - Kmet opraviči tezo s tem, da je v juliju veliko dela. Pilar je na prigovarjanje kmetov snela klobuk *garde civil*, ki ga je imela na glavi za šalo. Zalučali so ga čez pečino v reko; videlo se je, da je padec globok.

Nato se je začelo.

- **Don Benito Garcia, župan.** Prišel je zelo daleč med vrstama, stopal je enakomerno, nihče si ga ni upal udariti. *“Qué pasa, cobardes? Kaj je z vami, strahopetci?”* - se je slišalo z balkonov, od koder je bil pogled na dogajanje. Nekdo ga je udaril s cepcem, nato so ga zvekli z obrazom po tleh do pečine in zalučali čez. Človek, ki je bil v sporu s tem človekom in je stal ob koncu vrste, se ni več vrnil v vrsto, gledal je v pečino. Noter so vsi molili, kot bi zavlačevali.

- **Don Frederico Gonzáles,** lastnik mlina in trgovine s krmo, eden najhujših fašistov. Kar stal je na začetku vrste, dostojanstveno, a kot da ga noge ne bi hotele nesti. Čakanje je zlomilo enega kmetov. Stopil je tja. *“Ta prizor se mora nehati. Če dovolite ...”* - in ga je udaril z gorjačo. Fašist je tekel med vrstama, pobili so ga s cepci, odnesli do konca in ga vrgli čez. Niti za trenutek ni odprl ust.

- **Don Frederico** se je javil sam. Pablo ni pustil, da bi šli vsi hkrati. *“Nikoli ne bom pripravljen tako kakor zdaj.”* Šel je vem. *“Stran s prekleto republiko in jaz neponovljivo v mleko vaših očetov.”* Hitro so ga pobili do smrti in vrgli v reko. Kri je bila na njihovih rokah. Začutili so, da ven prihajajo res pravi sovražniki.

- **Don Ricardo.** Bil je divji in jih je zmerjal. Prej bi morda marsikdo raje šel, če bi kdo predlagal, naj ostale spustijo, bi se ostali strinjali. Po tem pa se je stanje spremenilo. [Manjši spor med kmeti glede vere; a v republici je/bo tudi to svobodno.]

- **Don Faustino Rivero,** najstarejši sin posestnika. Hotel je biti amaterski bikoborec, pa ni imel poguma. Veliko je hodil za dekleti. Zasmehovali so ga, on pa se je delal pogumnega. Gledal je vrsti, a je zbežal nazaj v hišo. Vrnil se je s Pablovo puško naslonjeno v hrbet. Nekdo je rekel: *“Pustite ga pri miru.”* Pustili so ga, ko je šel med vrstama, a zgrudil se je in pomagali so mu hoditi. Upiral se je pred prepadom, a so ga vseeno porinili čez. Nihče ga ni udaril. [Pilar pravi, da je zdaj po teh dveh spoznala, da sta vrsti postali divji.] Kmetje so pili alkohol, tudi Pilar. Kmet: *“Če ubijaš, si zelo žejen.”*

- **Don Guillermo Martín,** lastnik trgovine, kjer so pobrali cepce. Fašist, a sicer ni bil slab človek. Če jih ne bi prejšnji zdražili, bi tega gotovo pustili; ljudje so bili po srcu prijazni. *Ali v vrsti je prišla grozovitost in tudi pijanost ali vsaj začetek pijanosti.* Robert pravi, da je tudi v njegovi deželi spoznal, da je pijanost slaba (primer z obešanjem črnca). Pomahal je ženi, ki je klicala z balkona, in šel med vrstama. Jokal je. Pijanec ga je tolkel s steklenico; nekateri so odšli iz vrste, nadomestili so jih drugi pijanci.

Pilar je imela dovolj surovosti, odšla je iz vrst na klop. Dva kmeta sta prisedla, strinjala sta se. Morali bi popraviti telefonske žice in utrditi mestno obrambo, ne pa počasi pobijati fašistov. Pilar je odšla proti Pablu. Pijanci so kričali gesla, ki jih niso razumeli. Ni mogla v mestno hišo, stopila je na stol poleg stebra in gledala čez množico.

- **Don Anastasio,** fašist, najdebelejši človek v mestu, zastopnik več zavarovalnih družb, nakupovalec žita, posojevalec denarja. Ko so ga ljudje zagledali, sta se vrsti razbili, vsi do tekli proti njemu in ga z rokami ubili. Ni se jim ga zdelo vredno vleči do pečine. Drhal je hotela v mestno hišo, a vrata so medtem že zaprli. Pilar je videla skozi okno; noter je bilo tako kot prej. Mož, ki je stopil k njej na stol kljub njenemu nasprotovanju, ji je z dihanjem za vrat sprožil občutek, da ji je vsa drhal na hrbtu. Množica se je prerivala pred vrati. Pijanci so vpili. Nekdo je polil Don Anastasia z alkoholom in ga skušal zažgati, a je preveč pihal veter. V cerkvi so molili, Pablo je kadil in se igral s ključem.

- **Don José Castro** (“Don Pepe”) je želel ven, duhovnik ga je blagoslovil, vendar Pablo ni hotel. Pokazal jim je ključ, češ, vrata so zaklenjena. Drugi tega še sploh niso opazili. Večkrat je Pablo hotel govoriti z duhovnikom, pa se ta ni zmenil zanj. V skrajnem koncu

dvorane je dal postaviti barikado. Poslal je enega izmed stražarjev k vratom in mu vrgel ključ. Ta jih je odklenil in se potuhnil zanje. Usula se je množica. [Pijanec na Pilarinem stolu je vpil: "Ubijte jih! Potolcite jih!" Ljudje so jih tolkli, zabadali z vilami, srpi, ... Odrivala sta se, na koncu se je pod njima polomil stol. To je bil konec pobijanja fašistov. Pilar je vesela, da ni vsega videla. Pijancu je uspelo zažgati Don Anastasia, pa jih je dobil s cepcom od drugega pijanca. Naložili so fašiste na voz in jih peljali do brezna. Takrat še *nismo* vedeli, da bi bilo za mesto bolje, ko bi pobili pijance. Zborovanje so preložili na naslednji dan zaradi pijancev. Pilar je imela slab občutek, tako kot včeraj, ko so prišla letala; in takrat je v treh dneh zlo res prišlo. Zvečer ji je Pablo rekel, da mu je bilo vse všeč, razen duhovnika; ta ni umrl dostojanstveno – do konca je bil ponosen, pokončen, zadnje minuto pa se je zlomil, bilo ga je strah. Od duhovnika je pričakoval vrhunec, ko bi na koncu stopil med vrste. "*Pilar, nočaj bova dala mir. /.../ Mislim, da bi bilo neokusno, potem ko smo pobili toliko ljudi. /.../ Nočaj ni nič z menoj.*" Spal je kot otrok. Čez tri dni so fašisti zavzeli mesto. Maria ni hotela več poslušati, zato je Pilar nehala pripovedovati. Popoldne se bosta lahko Maria in Robert pogovarjala o prijetnejših rečeh.

11. poglavje

Prišli so na vrh v senci borov in zlezli vrh skalnatega grebena. Prikazal se je mlad stražar – Joaquin. Pilar in Mario je poznal, do Roberta je bil prijazen. Bil je pri vlaku. Maria mu je zdaj všeč; takrat jo je tudi nosil. El Sordo je bil prejšnji dan v Segoviji in je prinesel nekaj slabih novic. Robert je povedal, katera letala so letela. Joaquin je bil resen fant, všeč so mu bili vojaški izrazi. Maria se ne spomni, da bi jo nosil. On pa v šali pravi, da mu je bilo lepo, ko jo je držal za noge in mu je visela čez hrbet; noge takrat niso nikomur ničesar pomenile, a tako je bil zavarovan pred streli od zadaj. "*Moji junaki,*" je rekla Maria. "*Moji rešitelji.*" "*Bil bi te pustil, ampak bal sem se, da bi me Pilar ustrelila.*" :-) Joaquin je hotel biti bikoborec, pa ga je bilo preveč strah. Zdaj si spet iz strahu pušča rasti kito, čeprav se je pri vlaku dobro držal. Robert ima bike zelo rad. Videl jih je v septembru v Valladolidu. To je Joaquinovo rojstno mesto. Lepo mesto, a tam so mu ustrelili očeta, mater, svaka in sestro. Robert se ni več spominjal, kolikokrat je že doživel ta prizor, ko so ljudje s solznimi očmi s cmokom v grlu rekli *moj oče, ali moj brat, ali moja mati, ali moja sestra*. On pa je vedno odgovoril: "*Kakšni barbari.*" Ni slišal cele zgodbe, kot prej od Pilar o fašistih. Tudi sicer; kdaj si videl ponoči luči avtomobila, nato slišal strele; prišel si tja in našel trupla. Škoda, da Pilar ne zna pisati; po vojni bo skušal njeno pripoved zapisati. A kot *partizan* ni nikoli vedel, kako se je kaj končalo. Prenočeval si pri kmetu, jedel, odšel. Naslednjič si šel mimo, si izvedel, da so jih postrelili - *tako preprosto je bilo to. /.../ Partizani so napravili škodo in so odrinili. Kmetje so ostali in dobili kazen*. Srečo ima, da je bil že dolgo v Španiji, zaradi znanja jezika mu ljudje zaupajo. Saj so se te lotili, a to so delali vedno, tudi med sabo. Samo, da so bili trije, pa so se lotili eden drugega. A ne bi smel toliko misliti; *prva stvar je, da dobijo vojno*. Pilar mu mora povedati konec zgodbe. Joaquinu in Marii, praktično otrokoma, se skoraj ni poznalo, kaj sta že vse preživela. V štabu so imeli enega mladega, ki so ga lahko uporabili samo za strežaja, pa se je še tam ves čas jokal. Maria pa stopa kakor žrebe. Morda se tisto z njo sploh ni zgodilo, morda je le sanjal, da je prišla v njegovo spalno vrečo, kot že večkrat (Garbo, Harlow – filmski igralki, op.p.). Prijel jo je za roko in pozdravil, pogledal jo je v oči. *Torej je čisto res*. Bližali so se taborišču, bilo je skoraj bolje skrito kot Pablovo. Z Joaquinom so govorili o njegovih sorodnikih. Enega so ustrelili, ker je bil član sindikata – ni se menil za politiko, a drugače ni mogel voziti tramvaja. Tudi druge sorodnike je doletela žalostna usoda. Tolažili so ga. Bilo ga je sram. Upal pa je, da bo lahko kdaj bikoborec. Žena je bila malo naveličana svojih in tujih čustev. Opozorila je Roberta, da je El Sordo mož redkih besed, ne tako kot ona. Zagledali so ga. Majhen, a odločen mož. Govoril je v nedoločnikih. Robertu je ponudil viski. Mario so poslali stran. El Sordo je bil naglušen na eno uho. Pošalil se je, da viski dela sam. Nato je povedal, da ga je pripeljal sinoči iz La Granje. V Segoviji je veliko preveč gibanja. Gibanje čet med VILLACASTINOM in SAN RAFAELOM. "*Pripravljamo kaj?*" - "*Morebiti.*" - "*Vedo. Tudi pripravljajo.*" Tudi El Sordo je imel nekoga na cesti, da spremlja promet. Načrt bo napisan, je rekel Robert. Čas razstrelitve je elo

pomemben. Ljudi in konj je premalo. Več konj bi bilo težko dobiti, a ob predpostavki, da ni treba delati tajno, ker bodo potem tako ali tako zbežali, bo lažje ukrasti še kakšnega. Imajo avtomatično puško, navadne puške, naboje in granate. Mož je veliko, a zanesljivih zelo malo. El Sordo je rekel, da je bolje imeti štiri dobre kot veliko slabih. "V tej vojni zmerom veliko slabih, prav malo dobrih. Vsak dan manj dobrih." Ima tudi nekaj dinamita; Robertu je bilo to všeč, lahko bo razstrelil še mali gornji most, za katerega sicer nima povelja. Ugotovil je, da Sordo govori spačeno španščino samo za tujce, da bi ga lažje razumeli. S Pilar je govoril lepo španščino, razmišljala sta o tem, kam se bodo potem umaknili. V Sierro de Paramera, tam je republika. Robert se je vmešal v pogovor in predlagal Gredos (tam bi bili koristnejši, lahko bi napadali železnico in cesto). Sordo je bil presenečen, da pozna ta kraj, a je rekel, da je prenevarno napadati tam. Robert mu je povedal za še nevarnejše napade v Estremanduri, kjer je okoli štirideset gverilcev. Pilar ga je besedno izigrala, žal mu je bilo, da je skušal Špancema povedati, kaj naj bi delala. Zadnji *dinamitar* je namreč zdaj mrtev, zaskrbelo ju je za Robertove živce. Robert je spet omenil Gredos in Pilar ga je začela zmerjati in preklinjati; vedel je, da je zdaj spet vse v redu. "Nehaj nam peti o tem, kaj naj storimo." "Vzemi svojo malo ostrizeno vlačugo in se vrni v republiko, ne zapiraj pa vrat vanjo drugim, ki so tujci in ki so ljubili republiko, ko si si ti še brisal materino mleko z brade." Prišla je Maria. El Sordo je spet govoril; poslali so Mario še za minuto stran. Rekel je, da ni težava udariti kadarkoli, a ne ve, kako bodo podnevi lahko bežali. "Ali ne bi mogel storiti tega ponoči" - "Za to bi me ustrelili." - "Prav mogoče je, da nas bodo vse postrelili zato, če boš storil to podnevi." Robert Jordan je razumel, njemu pa je bil važen le vojaški cilj; za potem mu je bilo vseeno. El Sordo je razložil, da so zdaj tu v miru samo zaradi fašistične lenobe in ker ne zbujejo nemira. Pilar ni Sorda še nikoli slišala toliko govoriti. Rekel je, da to ni zaradi viskija, ampak pač še nikoli ni imel toliko povedati. Tako je zapleteno, na papirju pa tako preprosto. "Papir malo krvavi." Ko bomo zmagali, bo povsod republika, zdaj pa pojdemo jest.

12. poglavje

Odšli so. El Sordo je spet govoril polomljeno španščino, bil je prijazen, a očitno je bilo, da se jih hoče znebiti. Pilar je bilo slabo, počili so in govorili o medsebojnih odnosih, Pilar je bila na nek čuden način ljubosumna na *Inglésa*. A ta je raje realistično razmišljal o mostu. Hotel je, da gredo skupaj v taborišče, a Pilar je hotela iti naprej, da sta z Mario ostala sama.

13. poglavje

Stopala sta skozi vresje, držala sta se za roke, se poljubljala, on ji je poljubljal prsi, nato sta se ljubila. Ona "je umrla", zemlja pa se je odmaknila obema. On jih je ljubil že nekaj, a pri nobeni še ni tega čutil. Pravi, da ima lepo telo, da pa zdaj sicer misli na svoje delo. V glavi je delal načrt. [sledí daljše razmišljanje] Misli je na to, kaj bi šlo lahko narobe. *Ne smeš biti v skrbeh*. Ko si se tej stvari pridružil, si vedel, za kaj se bojuješ. Kaj se lahko zgodi s temi ljudmi, z dekletom? Kaj bi se zgodilo, če ne bi prišel? A zanje nisi odgovoren, povelja je dal Golz. Nobenemu niso bila všeč. Lahko bi rekel *nemogoče* in jih ne bi izpolnil. *A kaj bi bilo z nami vsemi, če bi človek samo rekel "Nemogoče", ko dobi povelja?* Tista *svinja Gomez v Estremanduri*. Izpolnil bo poveljka, nesreča je le, da ima ljudi, s katerimi mora to narediti, rad. A nič ne bi bilo bolje, če bi jih pustil pri miru. Komunisti kažejo v tej vojni še najboljšo disciplino; sprejel bo njihove nazore. Kakšna je njegova politična usmeritev? Sploh je nima, a tega nikoli ne priznaj. Pozneje bom spet poučeval španščino in napisal bom knjigo. S Pablom se bom moral pogovoriti o politiki, mora biti zanimivo. *Verjetno klasični premik z leve na desno; kakor stari Lerroux*. Republika se bo morala najprej otresti *konjskih tatov*, ki so jo spravili v tako stisko. *Sovražniki ljudstva*. Klišejski izrazi, ki ti hodijo na misel, ko si politično slepo zavzet. *Stran z bohemstvom, grehom Majakovskega*. Misli raje na Marijo. Ni še prizadela njegove odločnosti, a zdaj bi mu bilo ljubše, ko ne bi umrl junaške smrti. Rad bi bil le veliko z njo. Poročil bi se z njo. Kakšna žena bi mi bila, kako bi jo sprejeli v Montani, če se sploh vrnem tja? Dopusta imam še dovolj. Lahko s svojo službo republiko opravičim ubijanje? Vsega tega se bom lahko znebil samo s tem, da bom napisal

dobro knjigo. *Maria je prijetna. /.../ Morebiti je to moje življenje; namesto da bi trajalo sedemdeset let, bo trajalo osemindeset ur ali sedemdeset, pravzaprav dvainsedemdeset.* Prejšnjim ženskam sem lagal in sanjaril druge, ko sem bil ob njih. Ko ljubim Mario, pa res čutim, kot da bom umrl; prej v to nisem verjel. Kratkosti svojega pravega življenja se na srečo zavedam; zato ima tako veliko vrednost. Položaj je zapleten. Spravljaš skupaj dve uborni gverilski skupini, pa srečaš tako dekletke. Ni ti je Pilar potisnila v spalno vrečo; sam si se zaljubil – ne obmetavaj tega z blatom samo zato, ker si mislil, da se to ne bo nikdar zgodilo. Pilar je takoj videla, kako je, in nama je stvar olajšala, ker je vedela, kako malo časa imava; da ne bi izgubila tistega, kar je izgubila ona – ponižala se je za naju. In midva je stvari nisva nič olajšala, ko jo je obšla slabost. Ne zamišljaj si hiše, otrok, skupnih juter; dokler naju smrt ne loči v dveh nočeh – to je več ko verjetno. O tem je torej govoril Golz; odškodnina za neredno službo. Je tudi Golz doživljal kot *partizan* take noči? Ne verjame, da so Mario (njegova čustva do nje) rodile le okoliščine. Ne skrbi, opravi svojo nalogo, *pa boš imel dolgo, prav veselo življenje.* Vrnil se je k pogovoru z dekletom. Rekla je, da bo zanj delala, kar bo lahko – zračila spalno vrečo, prala nogavice, čistila in mazala samokres. Pokazala mu je, da ima pri sebi britvico, da si prereže vratno odvodnico, če bi jo ujeli. Ampak ljubše bi ji bilo, ko bi jo on ustrelil, če bi bilo treba. In veliko bi še lahko delala zanj. Če ne bi bilo treba nič drugega, bi bila ob njem in bi se ljubila. Dohitela sta Pilar, ki je sede spala. Prepričevala je Mario, naj ji sama od sebe pove, ta pa od sramu ni hotela; Robert jo je branil, a je vedel, da z zaušnicami ne bi nič dosegel. Maria je povedala, da *se je zemlja odmaknila.* Pilar je razložila, da se to nikomur ne zgodi več kot trikrat v življenju (ciganska modrost). Njej se je to zgodilo dvakrat, tretjega ne bo nikoli. Pilar ni samo hotela, da ji Maria to pove; hotela je to vzeti za svoje, spremeniti v cigansko reč. Če je bila prej na hribu poražena, je zdaj spet zagospodovala. A ne iz hudobije. Tudi *Inglésu* se je odmaknila zemlja. Pripravljajo se snežni oblaki, čeprav je maj.

14. poglavje

Ko so prišli do votline, je že snežilo. Pablo je zbadal Roberta, da bo veliko snega in da je Anselmo gotovo zapustil svoje mesto v takem vremenu; če ga gre iskat, se bosta zgrešila. Robertu je sneg pomenil poraz, pijani Pablo ga je še naprej neprestano zbadal. Ponudil mu je prenočišče v votlini; Robert je bil vesel, da ima spalno vrečo. Ko se vrne cigan, gresta skupaj po Anselma. Pabla je zbadal v angleščini, da ga ni razumel. "*Kadar sem zelo utrujen, včasih govorim angleško.*" Čutil se je nemočnega – *kako mi je včasih tega dosti, tebe in vas in sebe, in zakaj pri vragu je moralo zdaj začeti snežiti?* Pablo je poznal značilnosti lokalnega vremena: sneg bo obležal za dan ali dva, ravno toliko, da bo zavrl ofenzivo. Viharji so Roberta vedno razvneli. Tudi v bojih vleče veter, a vroč in suh, snežni vihar je nekaj drugega, takrat se zdi, kot da ni sovražnikov, živali se ti brez strahu približajo. *To je hud vihar, zakaj bi se ga ne veselil? Sicer uničuje vse, ampak le zakaj se ga ne bi veselil?* Pablo je pred gibanjem prevažal z vozom (tako je spoznal vreme) in delal pri trgovcu s konji (oskrboval je tudi bikoborbe; tam je spoznal Pilar, ko je bila s Finitom). Eden od bratov se je obregnil ob Finita, češ, da ni bil dober matador. Pilar si je naslikala celoten njegov naskok bika pred očmi, žival je mojstrsko pokončal. Ni ji bilo všeč, kar je nekdo prej rekel. Pablo je pripomnil, da je bil dober matador, le premajhne postave. Pilar je pripovedovala, da ni videla človeka, ki bi se bolj bal, sploh bikov, v areni pa je bil najpogumnejši. Sicer ni prenesel niti bikove glave v stanovanju. Na nekem banketu so navdušenci dali prirediti bikovo glavo in mu jo poklonili. Med jedjo je bila pokrita s prtom in ni je hotel gledati. Pljuval je kri v robce. Po naravi ni bil vesel, tu pa se je hotel delati prijaznega in vedrega in tudi ni hotel oditi. Pilar pa se je veselila, govorila je z nekim *menažerjem*, predsednik kluba pa je začel slovesni govor pred odkritjem bikove glave. Odkrili so jo, Finito pa je bil že ves pogreznjen v svoj stol, kri mu je kapljala iz ust. "*Vso sezono, da. Da bi si zaslužil denarja, da. Da bi jedel, da. Ampak jesti ne morem. Me slišite? Moj želodec je bolan.*" Banket je bil s tem skažen, kljub dobremu začetku. Finito je še isto zimo umrl. Skoraj v vsakem boju je dobil udarec z rogom, ker se zaradi svoje majhne postave ni mogel umakniti. Udarec pa je lahko še bolj nevaren, kot če

bik zabode; nastanejo notranje poškodbe. Pilar je bila užaljena zaradi opazk poslušalcev (da je bil jetičen, da zaradi višine ne bi smel postati matador). Pet let je bila z njim, potem je začela s Pablom, od čigar poguma ni ostalo nič več. Ostala je le še ona.

Vrnil se je cigan in Robertu povedal, kako je z nemškimi stražami. Ni hotel iti po Anselma, zato se je Fernando javil, da gre on z Robertom in Rafael mu je razložil, kje točno stari je.

15. poglavje

ANSELMO. Če bom še dolgo čepel tu, bom zmrznil. Tega so kriva povelja, ki so preveč toga. A Anglež mi je rekel, naj ostanem tu; malo še počakam. Po cesti se je z verigami pripeljal častniški rolls-royce. A Anselmo tega ni vedel. Robert mu ni pojasnil razlike in pomena, zato je Anselmo le naredil znamenje za avto. Mislil je že oditi nazaj v tabor, a se ni mogel odločiti; povelje je bilo drugačno. Gledal je dim, ki se je vil iz dimnika kočje fašistične straže. Fašisti so na toplem, jutri jih bomo pa pobili. Konec koncev nas delijo le povelja; pravim jim fašisti, a v bistvu so samo ljudje. Če ne bi imeli povelj, bi me z veseljem sprejeli na toplo. Jutri jih pobijemo, kot takrat tisto stražo v Oteri; na to se ni rad spominjal. Takrat pred Pablom ni bila varna nobena fašistična straža. In kaj je zdaj ostalo od njega ... naj že pride *Inglés!*

STRAŽA. Fašisti se pogovarjajo o tem, kako je nenavadno, da je že skoraj junij, pa sneži. Vojak, ki je kuhal, je bil doma z morja in je vse to pripisoval luni. V mornarici ni zato, ker je vpisan v svojem rojstnem kraju, ki je pod gorami. V mornarici je manj nevarnosti, še podčastnik se je strinjal, čeprav je pripomnil, da jim tu ni hudega in upa, da bodo tu do konca vojne, čeprav to verjetno ne more večno trajati. Vsi ti avtomobili in letala so slabo znamenje; vendar imamo mogočno letalstvo. ANSELMO. Vedno, ko je bil sam, se je vračal k vprašanju o ubijanju. Predvideval je, da se bo treba po vojski oddolžiti z veliko pokoro, vsaj posvetno. Čudil se je, da Roberta to nič ne prizadene, čeprav se mu je zdel občutljiv in prijazen človek. Ko bi lahko to noč opravili z mostom, v tem snegu bi bilo vse lahko. Odkar se je začelo gibanje, ni več molil; zdelo bi se mu hinavsko. Ubijanje je potrebno, a v Španiji delajo to pogosto preveč zlahka. Ubijanje je greh in Cerkev je bila v zvezi z grehi dobro organizirana. Prišel je Robert Jordan in Anselmu ponudil požirek. Fernando pa ni hotel piti. Med potjo so se šalili in Robert je postal vesel, da je držal v rokah vsaj eno *krilo*. Ko bi držal obe, bi bila to verjetno taka sreča, da je človek ne bi mogel prenesti. Ti boš moral biti levo krilo, Anselmo, a boljše, da ti tega še ne povem. To, da je ostal v viharju, veliko pomeni in je med Španci redkost – Nemci imajo za naskok isto besedo kot za vihar. A verjetno bi tudi Fernando ostal. "O čem premišljaš, Fernando?" - "Mislil sem na večerjo." - Ampak veš, imam nekak občutek, da bi ostal.

16. poglavje

V votlini, Pilar je povedala, da je prišel El Sordo in rekel, da gredo po konje. Vsi so bili zbrani v votlini, v tem vremenu niso postavljali straž. Maria je Robertu vzela čevlje in jih dala sušiti, slekla plašč in mu dala sveže nogavice iz vreče. Šalil se je, ker je bil zadovoljen; zazdelo se mi je, da gre vse po načrtu. Maria mu je prinesla še steklenico viskija, ki jo je Sordo pustil zanj. To ni bila le vljudnost – če bi bil vljuden, bi natočil, trčila bi, ostanek bi spravil za drugo priložnost. A on je priskrbel viski samo zanj, potem pa mu ga je izročil preden se je odpravil na nevarno nalogo. To je špansko. Ne zamišljaj si jih romantično; veliko vrst jih je ... pa vendar je lepo, da je prinesel viski. Robert ga je ponudil Anselmu. "To ubija črva, ki nas nadleguje ..." Maria je Robertu ponudila jesti, sama pa še ni hotela. "Pridi in jej. V moji deželi mož ne je prej kakor žena." /.../ Pablo: "Jej z njim. Jej z njim. Pij z njim. Spi z njim. Umri z njim. Drži se navad njegove dežele." Bil je pijan. Vprašal je, kaj nosijo pod krili (ki jih sicer nosijo Škoti) in ni odnehal, dokler se ni Robert pošalil, da *los cojones*. Vsi so se zasmeli, razen Fernanda, ki se mu je zdela ta beseda vpricho žensk žaljiva. Primitivo je rekel, da je Pablo pijan in preusmeril pogovor. Robert mu je moral povedati o svoji deželi, o naseljevanju, agrarnih reformah, republiki, veleposestnikih in zlorabah, davkih na posestvo ... Fašisti so, pa še sami ne vedo; izvedeli bodo, ko pride čas. Ne moremo jih uničiti, lahko pa ljudi učimo, da se fašizma bojijo in se bodo borili proti njemu, ko pride čas. Andres se je pošalil, da fašistov ni samo v Pablovem domačem kraju. Robert je povedal, da je zgodbo slišal od Pilar, pa je Pablo pripomnil, da ona ne ve cele

zgodbe, ker je padla s stola, on pa je ni še nikoli povedal. Pilar je trdila, da mu je žal, on pa je rekel, da bi morali vsi tako pobijati fašiste, potem pa ne bi bilo te vojne; sedaj pa bi najraje obudil pobite od mrtvih – *morali bi bili pobiti vse ali nobenega*. Agustín je preusmeril pogovor na Robertovo povezavo s Španijo. Ta je prvič prišel pred dvanajstimi leti, da spozna deželo in jezik. Na vseučilišču uči španščino. Pablo se je smejal svoji ugotovitvi, da je Robert lažen profesor, ker nima brade. Fernando ni razumel, kako da uči španščino, če je njegov materni jezik angleščina. Pravilno je ugotovil, da govori z estremandurskim naglasom. Robert je ugotovil, da Pablo ni tako pijan, kot zgleda. Ni mu pa hotel odgovoriti na vprašanje, če bo sneg še obležal. Robert ga je izzival. Najraje bi ga ubil; pojutrišnjem pride na vrsto most in tako bi bilo najbolje. *“Tako se me ne boš znebila,”* je Pablo rekel Pilar. Robert: *“Izzivam te sam zase.”* - *“Profesor nisi, ker nimaš brade. In če se me hočeš odkrižati, me moraš umoriti, in za to nimaš cojones.”*

Agustínu je bilo dovolj, odšel je k Pablu in ga z roko udaril po ustih. Pablo: *“Tudi to ne. Ne računaj na to, žena. Ne dam se izzivati.”* Po še dveh udarcih: *“Nobeden izmed vas nima cojones, da bi me ubil, in tole z rokami je neumno.”* - *“Cobarde.”* - *“Tudi besede ne. Besede so že daleč za menoj.”* Prepir se je nadaljeval. *“Kadar nisem pijan, ne govorim. /.../ Ampak bistrumen človek je včasih prisiljen, da se opije, če naj prebija svoj čas s tepci.”* Pablo je odšel h konjem. *“Celo od zadaj so lepši in imajo več pameti kot ti ljudje. /.../ Ves dan sem premišljal o tem, medtem ko sem pil.”* - *“Kaj si premišljal?”* /.../ - *“Mislil sem, da ste peščica ljudi, ki se vdajajo slepilom. In da vas vodita ženska, ki ima pamet med stegni, in tujec, ki je prišel, da vas uniči.”* /.../ *“Še vedno pada, Inglés.”*

17. poglavje

V votlini so se pogovarjali o Pablu. Robert: *“Kaj bo storil?”* Pilar: *“Kar koli. Zmožen je, da naredi kar koli.”* A z *máquino* ne bi storil ničesar. Cigan je pripomnil, da bi ga Robert moral že včeraj ubiti in Pilar je rekla, da je zdaj za. Vsi so se strinjali, le Fernando je razmišljal, da bi ga imeli za jetnika in cigan, da bi ga prodali fašistom. Fernando je pomislil tudi na to, da bi ga le izločili. Pilar ni bilo všeč, da toliko govorijo. Robert je potrdil svoj namen, da ga ubije. Maria je bila proti, a jo je Pilar zavrnila. V votlino je smeje se stopil Pablo. *“Ste govorili o meni? Sem vas zmotil?”* - Brez odgovora. Maria ga je molče ubogala in šla po vino. Prvi je spregovoril Agustín. Pablo je predvideval, da so onemeli, ko je vstopil. *“Ali misliš, da ima kak pomen, če ti vstopiš?”* Robert Jordan je razmišljal, da morda to opravi Agustín, ker ga on sam ne sovraži dovolj. A strelskih dvobojev in podobnih igrice se ne morejo iti, ker je v jami dinamit. Agustína je poklical ven in ga opomnil na to. Vrnila sta se in bila s Pablom prijazna. Ta pravi, da bo še vlekel veter, snežiti pa bo nehalo. Bil je prijazen, pravi, da si je premislil, ko se je vreme spremenilo. Po vsem tem zmerjanju, po udarcih Agustína ...? Da. Prej je bil pijan, zdaj ni več. Le on jih lahko varno odpelje v Gredos in to bo po operaciji edini možni umik. Pravi, da ni slišal, kar so govorili, čeprav je poslušal, a Pilar je Robertu preko Marie sporočila, da je slišal. Pablo pravi, da verjame v most. Agustín je zapustil votlino in jo označil za *norišnico za hudodelske norce*.

18. poglavje

Roberta je dogajanje spominjalo na velikanski vrtiljak sreče, le da ni nobenih nagrad. Ljudje pa so isti. *Nihče bi sam od sebe ne zajahal tega kolesa. Vsakokrat ga zajahaš in se zavrtiš naokrog, ko sploh nisi nameraval zlesti nanj.* Narisal je v beležnico skice mostu in izračunaval naboje. Vse je narisal, da bi lahko stvar opravil tudi Anselmo, če bi se njemu prej kaj zgodilo. Maria je bila poleg njega. Zapisal si je načrt za povelja celotnega napada. To je bila njegova odgovornost in nič več, tega s Pablom si ne bi smel naprtiti; tako ali drugače se bo rešilo. *Ne bom pa se dal več spraviti na to kolo. Dvakrat sem bil na njem in dvakrat se mi je zavrtelo in se vrnilo tja, od koder je začelo, ne bom se več vozil z njim.* Končal je. Pablo ga je ogovoril, bil je pijan. *Ne hodi blizu kolesa, je rekel sam sebi. Ne stopaj na kolo. Mislim, da se bo začelo spet vrteti. Kaj si počel? Reševal sem vprašanje mostu. Jaz pa vprašanje*

umika. *Nikar mi zdaj ne stopaj na kolo, je rekel sam sebi. Spet pije.* Agustin ga je dražil, če je ideje dobil v posodi, naj jih gre raje iskat kar v notranjost (vinskega) meha. *"Ne," je ravnodušno rekel Pablo. "Iščem jih v posodi."* - *Tudi ta ne mara na kolo, je pomislil Robert Jordan. Vrteti se mora samo. Nenavaden prehod iz smrtne nevarnosti k navadnemu družinskemu življenju. Takrat ko se to prekleto kolo prisuče nazaj, takrat te zagrabi. /.../ Pred dvema dnevoma je bil svet preprostejši: imel sem preprosta Golzova navodila, čeprav so obetala nekaj težav, ni pa bilo Pilar, Pabla, Marie ... Po napadu, če bi se vrnil, bi zaprosil za nekaj dni dopusta v Madridu. Šel bi v Gaylord in se s Karkovom pogovoril o tem, kaj se dogaja v vojni. Sprva tega hotela, ki so ga prevzeli Rusi, ni maral; preveč je bil razkošen, a hudo zlahka sem se pokvaril. Zakaj ne bi človek jedel tako dobro, kako se pač da? Najprej je to imel za cinizem, zdaj ve, da je tako. Bi Mario lahko vzel s sabo? Ne, pustil bi jo v hotelu, da bi se okopala. Morda pa sploh ne bi šel v Gaylord. [Razmišljanje o bivši ruski politiki, o lažeh, o ljudeh v hotelu.] Tam se je šele izobrazil. No, nekega dne bodopovedali resnico vsakomur, medtem pa je vesel, da je na svetu Gaylord, kjer jo je izvedel sam. Imel je načrt še preden je spoznal Mario, zdaj bi ga moral popraviti. Gledal bi jo v opero na brate Marxe. Z Gaylordom in Karkovom ga je seznanil Kaškin; človek mu je bil všeč, hotel pa ne. S Karkovom sta postala prijatelja. Kaškina so pošiljali v samo trpljenje, morda je v Španiji popravljaj kakšne svoje napake; zdaj bi morda lahko izvedel. Robert se je tam spoprijateljil tudi z ljubico Karkova. *Lenobno, čutno telo (ustvarjeno za to, da se dobro prilega k drugim telesom), usta, ki so se prilegala na druga usta, in bila je neumna, častihlepna in do kraja zvesta.* Njo je imel poleg ene ali celo večih žena, o tem ni bil nihče nikoli prepričan. Tam bi jim pokazal Mario. Če se bo izkazal, bodo to izvedeli od Golza. Ta se bo norčeval iz njega, ker mu je prej rekel, da z dekleti ne mara nič opraviti. Pablo je pijan in razmišlja. Mora biti vražje pameten, da je skupino tako dolgo uspešno vodil. Je bil Grant res pijanec? A če se ga je dalo zbuditi, je bil vedno normalen in pri pameti. V tej vojni pa ni videl še nobenega vojaškega genija. Golz je dober general, a ga vedno puščajo na podrejenih mestih. Robertu je žal, da ni videl boja na planoti onstran Guadalajare, *ko so namlatili Italijane*; Hans mu je o tem živo pripovedoval v Gaylordu. Lister, Campesin in Modesto so vzpostavili dobro disciplino, a delali so z ruskimi svetovalci; ti so jih usmerjali v težkih situacijah. Te *dvojne naprave* bodo kmalu ukinjene – le kako bo zgledalo potem? Ali pa morda sploh ne bodo ukinjene. Včasih je mislil, da mu Gaylord škodi (popolno nasprotje madridske palače, ki je bila glavni štab mednarodne brigade), ampak zdaj ve, da samo tam lahko kaj izve in o vojni mora izvedeti veliko. Na obeh krajih se je počutil tako, kot človek pričakuje pri prvem obhajilu, pa tega ne občuti: kot da se udeležuje križarske vojne; da je udeležen pri nečem, v kar lahko popolnoma veruje, v čemer se čuti brat soudeležencev. Če preživiš prvih šest mesecev, tega občutka nimaš več. Razen, če braniš položaj ali mesto. Odobral je streljanje dezertarjev v Sierrah, kjer se je sam bojeval; njihov beg se mu je zdel sebičen. Njega sta strah in groza v boju (kjer nimaš nadzora nad dogajanjem) utrdila in mu dala nesebičen ponos – *s kakršnim bi bil v Gaylordu prav prekleto pust.* Ampak takrat tudi Gaylord ni bil tak, kakršen je zdaj; to mu je pripovedoval Karkov. Vlada je zapustila mesto in vzela s seboj vse ministrske avtomobile; Miaja se je moral voziti na kolesu, da je lahko pregledal obrambne položaje. Tako je napisal Karkov, čeprav Robert ni čisto verjel. Ni pa napisal, da je bil odgovoren, da zastrupi tri težko ranjene Ruse, če bi morali napadalcem prepustiti mesto, da ti ne bi ugotovili, da ne bi bilo dokazov o vmešavanjem Rusije, ker bi to opravičilo odkrito vmešavanje fašistov (?). Bili so tako iznakaženi, da se njihova narodnost ni videla. *Ko si mrtev, se tvoja narodnost in politično prepričanje ne kažeta več.* Karkovu tega ni bilo treba storiti, strup pa je imel pri sebi tako ali tako za vsak slučaj (v cigaretnici in na zavihku suknjiča). Povedal mu je za vojno poročilo s Cordobe: *Naše slavne čete še naprej napredujejo, ne da bi izgubile le ped ozemlja. /.../ Lahko se spominjaš ljudi, ki si jih poznal in so padli v bojih okoli Pozoblanca; ampak v Gaylordu se šaljijo na njihov račun. Tako je torej zdaj v**

Gaylordu. Ga je Gaylord pokvaril ali je samo izgubil začetno naivnost? Kdo si zna ohraniti čistost duha? Duhovniki. In nacisti ter komunisti, ki imajo dovolj strogo nadzorstvo nad seboj. Karkov pa ne. Zadnjič v Gaylordu si je čudovito privoščil angleškega gospodarstvenika, ki ga je Robert spoštoval po njegovem pisanju, sicer pa ga ni poznal. Nekega popoldneva pa ga je spoznal; sedeli so v zavetju za bikoborsko areno, po ulicah so pokali strelji, moral bi priti tank, pa ga ni bilo. Robert ga je našel za neko stanovanjsko stavbo; bil je le star oklepni avtomobil, voznik pa ni hotel peljati od tam. "Ni mi ukazano, da bi moral tja." V avtu je bil mrtvec, voznik se ga ni hotel dotikati in je jokal. Robert ga je potegnil ven. Prišel je nek mož in mu ponudil cigareto. Bil je gospodarstvenik. "Ali mi lahko kaj razložiš o tem boju?" - "Pojdi se solit." Z voznikom sta šla na prejšnji položaj. Napadli so in zavzeli območje. Ko je zvečer ležal na varnem, mu je bilo žal, da je bil surov do gospodarstvenika. Ali v trenutku, ko mu je mož podal cigareto in mu jo molil skoraj tako, kakor da mu daje napitnino za pojasnilo, ga je premagalo sovraštvo do nebojevnika. Karkov je rekel, da je bil ta človek (Mitchell) najbolj imeniten pri Toledu - "Mislim, da je predvsem zasluga njegovih naporov in nasvetov, da je bilo naše obleganje uspešno. To je bil najbolj neumni del vojne. Neumnost je takrat dosegla vrhunec." Mitchellu zaupajo zaradi njegovega obraza. Mislijo, da ima povezave z Rusijo, pa jih nima. Ima obraz zarotnika. Mora dosti potovati, da se obnese njegova zvižča: vedno prihaja od nekod drugod, kjer mu zaupajo. Španska vlada ima veliko denarja, pa ga ne daje prijateljem; teh ni treba nagrajevati za usluge - denar daš tistim, ki ti niso naklonjeni. Robertu to ni bilo po godu, a Karkov pravi, da gre le za to da razumeš; da ga po malo uči in bo na koncu izobražen, kar se za profesorja spodobi. Lahko bi se izobrazil za nov poklic. Če si prebral Marksistični priročnik Emila Burnsa, to še ni nič. Zdaj sicer ni časa za branje, a veliko moraš prebrati, da razumeš nekaj tega, kar se dogaja tu. "Iz tega, kar se godi tu, se bo rodila knjiga, ki je zelo potrebna; razložila bo veliko reči, ki jih je treba vedeti. Morebiti jo napišem jaz." Govorila sta o politiki, političnih umorih. Karkov: "V svojem delu veljaš za zelo zanesljivega. Moram kdaj pa kdaj govoriti s teboj, da vidim, kako je s tvojim mišljenjem." Poslal sem ga na dopust do konca vojne. - Potem bo to še dolgo; moral bi vmes malo vaditi. Tudi če prebereš vse časnike, ne boš imel popolne podobe o vojni. Jaz (Karkov) jo imam, pa jo želim le pozabiti. Je boljša, kot je bila, a vseeno je slabo: ustvarjamo vojsko, ki ji v naglici ne moremo vcepiti discipline; ne vedo, za kaj se borijo. To je hudo nevaren postopek. V Valencii vladajo strahopetci, ki so pobegnili iz Mardira, v Barceloni so vojaki bahači, ki se postavljajo z uniformo in se širokoustijo in nosijo črno-rdeče rute; v vojni jim je vseč vse, razen boja. Upor P.O.U.M. ni bil nikoli resen. Mi nismo v zvezi s fašisti, ali pač? Tudi ti, Robert, si pogosto za bojno črto, kdo ve. Kolikor bližja je fronta, toliko boljši so ljudje. A zadaj imamo sijajne ljudi, oni pa pri nas. Mi odkrivamo njihove in jih streljamo, oni delajo isto na svoji strani. Dovolj je snovi za razmišljanje, popij pivo in pojdi, Robert. Karkovu je bila vseč sicer neuspešna knjiga Roberta Jordana. "Mislim, da pišeš popolnoma po pravici, in to je zelo redko." Pomislil je, da bo napisal knjigo tudi potem, ko bo vse to za njim. Moral bom biti veliko boljši pisatelj, kakor sem zdaj. Reči, ki jih je spoznal v tej vojni, niso tako preproste.

19. poglavje

[Robert je še vedno sedel za mizo v votlini.] Maria ga je vprašala, kaj dela, ko tako sedi. Razmišljam. O mostu? Ne, o Madridu, Rusih. Jih imaš rad (Kaškin je bil Rus)? Bil mi je dober prijatelj. Pilar je povedala, da ga je ustrelil. Moral je razložiti; žal mu je bilo, da ji je sploh povedal pri El Sordu. Cigan je povedal, da je bil Kaškin obseden s tem, da ga mora nekdo ustreliti, če bo hudo ranjen. Fernando je Roberta, profesorja, vprašal, če je možno, da človek vnaprej vidi, kaj se bo zgodilo z njim. Robertovo mnenje je bilo, da ne - da je Kaškin od utrujenosti in živčnosti in hudih dogodkov doživljal take stvari v domišljiji. Strah poraja zle privide. Ko človek vidi slaba znamenja ... - Primitivo: "Na primer današnja letala." Pablo: "Na primer tvoj prihod." - To ni bilo

izzivanje, je sprevidel Robert. Kaškin je le videl tako možnost in bil je obseden z njo, ničesar ni videl vnaprej. Pilar je trdila, da je gluha, da noče slišati za kaj takega, in da je smrt videla na Kaškinovem obrazu. *Nisi je videla, videla si strah in bojazen.* Ne, pravi Pilar, dišal je po smrti. Robert se je rogal. Pilar je povedala, kako so nekoč vohali smrt pri nekem matadorju (ona ne, ker je bila predaleč, a so ji drugi povedali). Še isti dan ga je bik zdrobil. Robertu se je približala Maria. *Pustimo vendar vse te budalosti in izkoristimo čas, kolikor ga še imamo. Ampak prezgodaj je še. Zabiti moramo ta del večera.* Ugovarjal je še, da so pri matadorju to zavohali neposredno pred bikoborbo, ona pa je pri Kaškinu to vohala pred napadom na vlak, ki pa je bil uspešen. Povedala je še za matadorja, ki je smrdel celo svojo zadnjo sezono. Cigan ji je pritrdil, da je ta vonj resničen. Na Fernandovo vprašanje, kako ta vonj izgleda in zakaj ga on ne bi mogel zavohati, je odgovorila zelo na dolgo – sestavljen naj bi bil iz štirih sestavin:

- vonja medenine na ladji, ki se potaplja,
- okusa poljuba stare ženice, ki je pila kri zaklane živali (zelo natančno je opisala tudi kraj; Rafaelu in Robertu se to gnusi; mimogrede Pilar omeni, da so ciganke zelo pogosto noseče),
- vonja v smetnjaku z ovenelim cvetjem in
- vonja umazane vode iz bordela (*“V tej vreči bo ekstrakt vsega skupaj, mrtva zemlja in mrtva stebila cvetic in njihovi strohneli cvetovi in duh, ki je hkrati človekova smrt in človekovo rojstvo.”*).

Pilar je bila nenadoma razkačena. Niso razumeli, kar je govorila. Naj tudi ne skušajo razumeti. Ali zunaj sneži? Ne več – če je Sordo nocoj kradel konje, je pustil veliko sledi.

20. poglavje

Robert je ležal v topli spalni vreči na mehkih vejicah, ki jih je prej nasekal in podložil, in čakal, da pride Maria. Pilar je prej vzela njegova zavoja k sebi in prevzela odgovornost zanj. Fernando je šel na stražo. Duhal je vonj zmečkanih iglic in smolo zlomljenih vejic – to mu je všeč, ne pa vojn, ki ga je prej opisovala Pilar. Pogrešal je Mario. Prišla je bosa v *poročni srajci* (kot ji je sama pravila) in se stisnila k njemu v blazino. Niso še vsi spali, a pravi, da ni zdržala. Izpovedala sta si ljubezen. Maria: *“Jaz sem ti in ti si jaz, in vse, kar je eden, je drugi. In ljubim te, oh, kako te ljubim. Ali nisva zares eno? Ali ne čutiš tega?”* Maria: *“Midva bova zdaj eden in nikoli več ne bova ločena.”* Ljubila sta se. Nista čutila istega kot podnevi, vendar ju to ni motilo. Potem sta zaspala. Prebudil se je, jo tesno objel in spal naprej.

21. poglavje

Prebudil se je ob svitu in zaslišal topot konja. Maria se je skrila v spalno vrečo, on pa je opazoval jezdeca. Zagledal je škrlatno znamenje na pelerini. Jezdeca je ubil s samokresom. Drugi so pritekli iz votline. Preletelo jih je letalo. Marii je naročil, naj se obleče, Primitivu, naj ujame konja (ki je zbežal, a se je nato ustavil pri nekem drevesu), Agustinu in Anselmu pa, naj postavijo strojnico *gor*. Za Mario *zdaj ni bilo prostora v njegovem življenju*. Jezdec ni pričakoval ničesar, bil je brezskrben. Pablo je sklenil, da bo konja skrtil in ga kasneje, ko bo sneg skopnel, pridružil drugim v ogradi. Odjahal je. Robert je vprašal, kdo bi moral biti na straži, in žena je rekla, da Rafael. Pilar: *“Glej, kaj je naredil konj iz njega.”* Pilar in Maria bosta vse pripravili za odhod, Robert je naročil, da če se bo *gor* začelo streljanje, naj Fernando prinese orožje, predvsem pa njegovi vreči. Pilar naj jezdecu pobere vse (papirje, dokumente, ...). Marii ni pustil, da bi šla z njim. Povedala mu je, da je jezdec nosil na prsih Presveto srce. Razložil je, da ga nosijo vsi iz Navare in da ni meril nanj, ampak podenj. *“Reci, da me ljubiš.”* - *“Ne. Zdaj ne.”* - *“Ne ljubiš me zdaj?”* - *“Spravi se nazaj. Človek ne more počenjati tega in hkrati ljubiti.”* Razumela je in odšla. Gledal jo je. Primitivo je pohvalil njen izgled, razen las, na vprašanje kakšna je v postelji pa ni dobil odgovora.

22. poglavje

Robert je na položaju naročil, naj mu narežejo borovih vej in naj mu prinesejo sekuro, da bodo

naredili kritje. Strojnica je bila postavljena strateško slabo in Robert je izvedel, da so jo dobili po tem, ko je Kaškin odšel, in da so jo skupaj s še eno za El Sorda prinesli štirje nosači, ki pa niso dali nobenih navodil. Anselmo jih je srečno pripeljal čez bojno črto. Enkrat so jo razstavili, nato pa le s težavo nazaj sestavili. Cigana ni bilo tam, čeprav bi moral stražiti. Robert je v mislih prešteval konje in ljudi – konj je bilo več kot pol premalo. Ni dobro, da je na lepem nehalo snežiti. Sneg bo skopnel in vse bo v redu, a za El Sorda utegne biti že prepozno. Upam, da se nam danes ne bo treba bojevati. Zdaj najbolje, da ostanemo tu; boljšega položaja ni in samo puščali bi sledove. In lahko se umaknemo. Od kjerkoli pa lahko potem čez noč dosežem most. Konjenice verjetno ne bo sem; Pablo je pustil zavajajoče sledove. Prišel je cigan. Robert ga je okaral. Rafael ni vedel za konjenika, je pa slišal strel. Stražarsko mesto je zapustil, ker je šel loviti zajce. Ulov je bil bogat: dva tolsta zajca. Odnese jih je k Pilar v votlino, da bo pripravila hrano. Na cigana se res ne moreš zanesti, je razmišljal Robert. Ampak za jutri imam nalogo zanj. Agustín in Primitivo sta prinesla vejevje in Robert je zakril strojnico, da je iz zraka in iz gozda izgledala kot naravna rast. Dogovorili so se za znamenja, če vidijo prihajajoče nasprotnike, in razpostavili straže. Če bi se le dalo, so se hoteli izogniti boju; če bo šla vojska brez nevarnosti mimo, jo bodo pustili. Agustín je poučil glede strojnice in ga postavil k njej. Sam se je postavil poleg s svojo malo strojnico. Agustín je vprašal, če resno verjame, da lahko zavzamejo Segovio. Robert je bil v to prepričan, če seveda pravilno razstrelijo most. Anselmo je prišel s sekuro. Jordan mu je naročil, naj odseka dve majhni drevesci, da ju bodo "posadili", da bo kritje izgledalo še bolj naravno. Spet jih je preletelo opazovalno letalo. Vrana, ki jo je Robert opazoval kot prvo opozorilo, da se nekaj premika, je vzletela.

23. poglavje

Robert je z roko vsem pokazal *K tlom*. Primitivo je dal znamenje, da prihajajo štirje konjeniki. Nato sta jih zagledala tudi Agustín in Robert. Nekdo na čelu konjenice jih je vodil, sledil je konjske stopinje, ostali trije so šli za njim. Robertu je srce udarjalo ob zasnežena tla. Gledal jih je skozi merilne naprave strojnice. Ustavili so se, kjer je Pablo krožil s konjem. Nadaljevali so točno proti strojnicam, a se spet ustavili. *Komaj da jih kdaj vidiš v taki razdalji – razen v napadih na vlak. S štirimi streli jih lahko razkropiš. Ko jih imaš na muhi v tej razdalji, so videti dvakrat tako veliki kakor navadni ljudje. /.../ Ti boš umrl v svojih mladih letih. Pa ti, je mislil, pa ti, pa ti. Ampak naj se to ne zgodi.* Agustín je silil kašelj in se je zadrževal. Jezdec so se obrnili in odjahali po Pablovi sledi. Cigan je prišel z dvema vrečama, pa mu je Robert zamahnil, naj se potuhne. Agustín je rekel, da bi vse štiri lahko ubila. Tedaj je Primitivo spet dal znamenje in števila kar ni hotelo biti konec. Mimo je jahalo dvajset jezdecev in šlo po sledih prvih štirih. Pablo ima 45 minut prednosti. Robert: *"S temi bi imela opraviti, ko bi bila pobila one štiri."* Primitivo je dal znamenje za Nič. Anselmo je prišel k Robertu in ta je rekel, da dreves ne bodo postavljali, ker se oni morda vrnejo in bodo opazili razliko. *Čutil je, da mora govoriti, in to je bilo pri njem znamenje, da je bil ravnokar v hudi nevarnosti. Po tem, kako močna je bila želja po govorjenju, ki je sledila, je zmerom vedel, kako hudo je bilo.* Anselma je poslal na cesto opazovat vozila. Sprejet je bil Anselmov predlog, da tja pošlje nekoga drugega, on pa gre v La Granjo povprašat, kaj se je godilo čez noč. Bil je mnenja, da Pabla ne bodo ujeli, ker je zelo prebrisan. Robert: *"Tu ni bil videti posebno spreten."* Anselmo: *"Ko bi ne bil zelo spreten, bi bil sinoči izgubil glavo. Zdi se mi, da se ne razumeš na politiko."* Robert je to vedel, pripombo je dal samo zato, ker Pabla ni maral. Vsi so veliko govorili; Robert je pomislil, da je bilo hudo, ko je vodilni jezdec s prstom pokazal proti odprtini, kjer imajo strojnico. Pogovarjali so se, da imajo vsi dvojne papirje (*naše* in fašistične). Robert ima *naše* v levem, fašistične pa v desnem prsnem žepu, da se ne zmoti. *Da bi le dobili to vojno.* A tudi potem bi jih morali veliko postreliti (Anselmo je upal, da ne; da bi jih spreobrnilo delo). Agustín bi jih pustil skakati iz letal brez padal in jih pribijal vrh stebrov v plotovih in jih preobračal. Plaval bi v močni juhi, narejeni iz njihovih *cojones*. Robertu se je vse to zdelo nizkotno. Agustín je rekel, da se je prej težko zadrževal, da jih ni pobil, kot se kobila, ki se goni. Robert je pomislil: *da, mi počenjamo to hladno, tile pa ne, tudi nikoli niso. To je njihov posebni zakrament.*

Imeli so ga pred prihodom nove vere, potem so ga zatajili in pride na dan ob vojnah in inkvizicijah. Ali pa se nisi tega tudi sam nalezal? Ne idealiziraj, ne delaj iz tega literature, tudi sam si tak, pa tudi Anselmo, samo da on ubija živali. Starega je poslal do cigana po hrano, ki jo je ta prinesel.

24. poglavje

Agustin in Robert sta zajtrkovala velike obložene kruhe z mesom in kozjim sirom. Robert je dodal še čebulo. Agustinu vonj čebule ni bil všeč: *“Imel boš sapo, ki jo bo čutiti skozi gozd tja do fašistov.”* Robert je pojasnil, da ga tudi v Ameriki za to gledajo postrani. Agustina je to veselilo, ker je vedno imel Ameriko za kulturno deželo. Robert je bil tako zadovoljen, ker se je najedel, da je začel zbijati šale. Povedal je, da je Kaškin veliko trpel, on pa ne. Tudi Agustin je tak. Trpita pa za druge, kot vsi dobri ljudje. Pogovor se preusmeri na Mario. Agustin pove, da jo je Pilar prej branila pred vsemi, Robertu pa jo je kar dala. Ta je rekel, da bo skrbel zanjo in da jo ima resno rad. Tudi Agustin jo ima zelo rad, zato je Robertu govoril, da ni vlačuga, če je spala z njim in da naj dobro skrbi zanjo. Vse to je Robert že vedel. Tudi on tega ne počenja iz lahkomišelnosti. Agustin je rekel, da bi ga ubil, če bi mislil tako. *“Poslušaj, prijatelj. To je šlo kar brez vseh ovinkov, ker ni dovolj časa. Ravno časa nama manjka. Jutri se bo treba bojevati. Zame to ni nič. Ampak za Mario in zame pomeni, da morava v tem času preživeti vse svoje življenje.”* Glede napada je Agustin obljubil, da ga bo jutri slepo ubogal, ker mu zaupa. Povedal je, da so vsi zanesljivi, razen cigana in Pabla, Sordova skupina pa je še toliko boljša. Oba sta bila dobre volje, morda zato, ker jih čaka delo, a danes je najbolje, če se mu ognejo. Robert je zaslišal oddaljen ropot in je poslušal. Bili so streljani avtomatične puške pri El Sordu. Agustin je hotel iti na pomoč, pa ga je Robert zavrnil.

25. poglavje

Robert je Agustina pustil pri strojnici in Anselmu rekel, naj mu pomaga, če pridejo napadalci čisto blizu; La Granja lahko počaka. Sam je šel k Primitivu. Od tam se je streljanje še razločneje slišalo. Primitivo je hotel iti na pomoč, pa mu je Robert razložil, da je to pričakoval (ker so pustili sledi pri kraji konj). *Vzdržati moraš, v vojni se pač dogajajo take reči.* Primitivo je bil jezen na napadalce, vendar je Robertu zaupal in verjel. Prišla je Pilar. Govorila sta o položaju. Pospravili so vse, kar se da odnesti. Rekla je, da Pabla ne bodo nikoli ujeli. Vedela je, da za Sorda ne morejo storiti ničesar. Ozmerjala je Primitiva, ko je izvedela, da je hotel iti na pomoč. *Ali misliš, da ne boš dovolj hitro umrl kar tu, ne da bi delal brezkoristne izlete?* Bila je mnenja, da situacija tu ni bila tako resna, kot govorijo; da so tako dolgo lenarili, da si zdaj izmišljajo junaštva. Primitivo jo je poslal stran. A tedaj so zaslišali opazovalno letalo in se vrgli na tla. Prav gotovo lahko vidi dogajanje pri Sordu. Zdaj je bilo strah Pilar in žal ji je bilo, da je prej tako govorila o njih. Rekla je, da bo poslala Mario z obrokom, ko bosta zajca kuhana in ko cigan prinese še kakšne gobe. Streljanje je ponehalo. Žena je vprašala, če je končano. Robert: *“Ne. Po tem, kar smo slišali, sodim, da so napadli in bili odbiti. Zdaj bi rekel, da so jih napadalci obkolili. Zavzeli so kritje in zdaj čakajo, da pridejo letala.”* Pilar je pozabila listine konjenika in rekla, da bo poslala Mario.

26. poglavje

OB TREH so prišla letala. Robert je bral pisma padlega. Bil je iz Tafalle v Navari. Pisma so bila osebna. Sestra je pisala o padlih v njegovem kraju. Veliko v pismo je bilo pobožnega. Upala je, da še vedno nosi sveto Srce Jezusovo nad svojim srcem, ker lahko to zadrži kroglo. Pismo njegove zaročenke je bilo *na miren, zadržan način povsem histerično glede njegove varnosti.* Drugih pisem ga ni več mikalo brati. Primitivo je povprašal o vsebini pisem. Robert je nato razmišljal, koliko jih je že ubil. Ni jih štel. V ubijanje ne sme verjeti, v *našo stvar* pa in zanjo je kdaj treba ubijati. Boljše, da to pustiš, lahko škodi tvojemu delu. A ne – moraš si to razjasniti, nimaš pravice ubijati, če ti ni povsem jasno v glavi, da delaš to zato, da bi preprečil še hujše trpljenje nekoga drugega. Ampak ljudi, ki sem jih ubil, ne bom štel, kot bi bile to lovske trofeje ali zarezne na puški; to je moja pravica. Ampak ne – nimaš pravice pozabljeni in zapirati oči pred čim takim.

Je prav, da ljubiš Mario? Tudi če materialistična zamisel družbe ljubezni ne pozna? Saj nikoli nisi bil privrženec take zamisli. Nisi resničen marksist- veruješ v svobodo, enakost in bratstvo, v življenje, iskanje sreče. Večina ljudi nima take sreče, da bi kdaj doživela ljubezen; tudi ti je še pred kratkim nisi imel. Ljudje, ki tega niso doživeli, trdijo, da ne obstaja. A pri tebi je resnično, tudi če jutri umreš. Ne govori tako o smrti, tako govorijo anarhisti – ko gre slabo, bi nekaj zažgali in umrli. Pri Sordu se še vedno streljajo, verjetno je obkoljen, fašisti pa čakajo okrepiteve. S temi konji smo ga spravili v kašo. *Ulica brez izhoda*. Razkošje bi bilo, če bi se bojeval v vojni, ko bi se lahko vdal, če bi bil obkoljen. V tej vojni te potem ustrelijo in če imaš srečo se vsaj prej ni zgodilo nič hudega. Sordo ne bo tako srečen. URA JE TRI, zaslišal je brnenje letal.

27. poglavje

Pri EL SORDU. Sordo hrib ni bil všeč, a drugega ni imel na izbiro. Spominjal ga je na obliko čankarja (iz fr./lat. za *rak*). Jahal je na konju s strojnico v hrib, od zadaj sta ga krila Joaquin in Ignacio. Konj je bil zadet in Sordo ga je vlekel za uzdo v hrib, nato pa ga je med dvema skalama ustrelil, da se je zgrudil ravno tako, da je s telesom kril odprtino med skalama. Postavil je strojnico in streljal čez konjski hrbet po hribu. Ukrasti je uspel le tri konje. Na vrhu hriba so bili trije od petih ranjeni, tudi Sordo. Bolela ga je glava in žejen je bil. Kopali so in si delali kritje z Joaquinovo čelado, ki za kaj drugega ni bila uporabna. Joaquin je govoril komunistična gesla, ki so mu vlivala poguma, El Sordo pa so bila odveč. "*Pasionaria pravi, da je boljše umreti stoje kakor živeti kleče.*" [La Pasionaria (Dolores Ibarruri Gomez): španska komunistična politična voditeljica. Drugi možje so nasprotovali in govorili o Pasionariinem sinu, ki se skriva v Rusiji. *Dosezi, da nas bo Pasionaria spravila s tega hriba. - Tobodo storili fašisti. - Nobeden izmed nas ne bo videl, kako bo drevi zahajalo sonce.* Sordo je vedel, da mu ne morejo nič, dokler ima vsaj štiri može, strelivo in granate, razen če pripeljejo minomet – ni vedel, ali so poslali ponj ali ne. Hrib je kakor čankar in mi smo gnoj na njem. A pobili smo jih veliko, ker so naredili neumnost zaradi pretiranega zaupanja v svoje orožje. Truplo mladega častnika, ki ga je Sordo ubil z granato, je označeval kraj, kjer je napad segal najdlje. Vedel je, da zdaj ne bodo napadli, dokler ne dobijo letal ali minometa. Nek mož je rekel, da je Pilar vlačuga, da ne pride na pomoč, a Sordo je vedel, da ne more pomagati. Napadalcev je bilo zdaj okrog 150. Joaquin je omenil, da morajo dočakati temo, a drugi v to niso verjeli in so se spotikali ob Pasionario in njenega sina. Joaquin je bil prepričan, da ta ni šel v Rusijo, če pa že, se tam vadi za letalca ali kaj podobnega. Naj študirajo tam, da nam pridejo pomagat. *Naj nam pomagajo zdaj*, je rekel nekdo. Pili so vino. Sordo je rekel, da bodo napadli le, če letala ne pridejo, ta pa bi morala že biti tu. O minometu jim raje ni govoril. Pogledal je nebo: pri 52 letih ga zadnjič vidi. Če bi jih mogli prej zapeljati v kakšno dolino, pa ni šlo. Ta hrib je dober le za to, da človek na njem umre. Nič ga ne bi razvedrilo, če bi vedel, koliko jih je že umrlo na hribih. Bili so obkoljeni. Smrti se ni bal, ampak upiralo se mu je, da mora biti v zadnjih trenutkih nekje ujet. Bil je utrujen. Spodaj se je nekdo začel dreti o banditih, da naj se vdajo, preden jih raztreščijo letala. Drugi so hoteli streljati ali zmerjati nazaj, pa je Sordo dobil drugo idejo. Petkrat je ustrelil v tla, malo počakal, nato pa ustrelil še enkrat. Spodaj so jih spet začeli preklinjati. *To je boljše od aspirina*, se je nasmehnil Sordo. Poveljujoči častnik (stotnik Mora) je stekel čez odprt svet k ostrostrelcu. Govorila sta o tem, če je verjetno, da so se gverilci ubili. Pritekel je še Paco (poročnik Berrendo), drugi častnik, ki je bil mnenja, da gre za zvijačo. Minometi naj bi bili v eni uri tu, torej bolje, da počakamo. Prvi častnik je začel vpiti kletvice proti *banditom*. Prej je ravno on ukazal ponesrečeni naskok in mrtvi poročnik je bil Pacov dober prijatelj. Prvi častnik je poslal ostrostrelca pogledat, če so gverilci res mrtvi, pa ni hotel iti in vsi, tudi Berrendo, so se strinjali z njim. Sorda je vse bolelo, ko se je smejal. Mora je svoje ljudi zmerjal s strahopetci in vpil kletvice po hribu navzgor. Berrendo in ostrostrellec sta tudi imela navado preklinjati, a sta si to štela v greh, zato sta se tokrat odpovedala častnika in njegovih besed, sploh danes, ko bi utegnila umreti. Mora je Berrendu rekel, da bosta šla oba gor. "*Jaz že ne.*" Mora je zavihtel samokres. *Sovražim te ljudi, ki zmerom vihtijo samokres. /.../ Ne morejo ničesar zapovedati, ne da bi potegnili orožje. Verjetno izvlečejo revolver tudi tedaj, ko gredo na stranišče, in ukažejo to, kar nameravajo storiti.* Mora se je odpravil sam, s

trdimi koraki, ni iskal kritja. Sordu ni bilo všeč, da dobijo le enega, a vedel je, da je med glavnimi. V mislih je govoril z njim, ga nazival *tovariš Popotnik. Ta je moj. Tega si vzamem s seboj na izlet.* Ustrelil je. Mora je padel. Vedel je, da drugi častnik ne more poveljevati s trenutnega položaja, zato je nameril tja, kjer bi ga lahko ustrelil in čakal. A tedaj so prišla letala in Joaquin je usmeril Sordovo pozornost v nebo. Berrendo je varno pretekel strmino, Sordo ga sploh ni videl. Strojnico so obrnili v zrak, legli na hrbet. Joaquin si je ponavljal Pasionariino geslo, nato pa je prešel na molitev (Zdrava marija, ..., kesanje). Ko je držal strojnico, ga je pekla v ramo in žvenketala ob ušesu in ni se več spomnil molitve, le še *ob naši smrti uri. Amen. Ob naši smrtni uri. Amen. Ob uri. Ob uri. Amen. Vsi drugi so streljali. Zdaj in ob naši smrtni uri. Amen.* Letala so štirikrat bombardirala, a že prvič so bili vsi mrtvi, razen Joaquina, ki je bil le nezavesten. Berrendo je šel z ljudmi gor (najprej so obstreljevali vrh), zmetali so še nekaj granat, prizanesljivo je ustrelil Joaquina, ki se je zbudil iz nezavesti, nato pa je ukazal, naj vzamejo trupla svojih padlih in še Sordovo telo, ker je videti vodja. Nato si je premislil in ukazal, naj vsem gverilcem porežejo glave in jih nesejo s seboj. Odšel je, ne da bi gledal. *“Kako zla reč je vojna.”* Molil je za mrtvega tovariša poročnika.

28. poglavje

Ko sta Robert in Primitivo po odhodu letal slišala streljanje, sta se razveselila. Jordan je sklepal, da te letala le prestrašijo, ubijejo pa ne – da so verjetno stolkla lastno konjenico, Sordu pa niso naredila nič. Ko je streljanje ponehalo, je začutil v prsih praznoto. Tišina po pokanju granat mu je dala vedeti, da je končano. Maria je prinesla hrano. Maria je povprašala, kaj so počenjale letala. Bombardirala Sorda. Primitivo ni imel teka, a sta ga Maria in Jordan prepričala, da mora jesti. Robert je želel, da bi Maria ostala, pa je rekla, da mora nazaj k Pilar, ki jo *poučuje*. Primitivo je imel slabo vest, potrlo ga je, ker niso šli na pomoč. Vedel je, da ima Jordan prav, a se ni mogel pomiriti. Tudi Robert je bil potr. Eno uro je sedel na soncu, pa se sploh ni menil za vročino. Nato je z daljnogledom opazil jezdece, ki so se vračali. Videl je tovor, le da ni mogel vedeti, kaj je bilo v vrečah. Poročnik Berrendo je vedel, da je nečloveško, da so jim porezali glave, a rabil je dokazila. In med vodstvom je veliko takih, ki jim bo to všeč. Z minometom bi lahko vse opravili sami, brez letal. *Pusti to. Hočeš si sam ustvarjati vojsko. Prihodnjič boš zahteval še gorski top.* Molil je za Juliana, padlega prijatelja. Jahali so po cesti proti La Granji. Anselmo jih je videl v mraku in prahu. Ni vedel, kaj je v svežnju. Šel je na hrib, kjer je potekal boj, in je takoj ugotovil, da so bile v njem glave. Med potjo v svoj tabor je prvič od začetka odpora molil. Prosil je za padle može in zase, da bi naslednji dan uspel izpolnjevati Robertove ukaze. *Pomagaj mi, o Gospod, da se bom jutri, na dan boja, vedel kot mož.* Molitev ga je pomirila. Fernando je stražil in ga spustil mimo. Vedel je za Sorda; Pablo jim je že vse povedal. Anselmo: *“Moramo jih naučiti. Vzeti jim moramo letala, avtomatično orožje, tanke in topništvo in jih naučiti dostojanstva.”* Fernando: *“Prav res. Vesel sem, da si mojih misli.”*

29. poglavje

Anselmo je prišel v votlino, Jordan je od mize pogledal proti njemu, Pablo nasproti je še naprej zrl v vinsko posodo. Vse so že vedeli. Pilar je Mario zadrževala v kotu, da ne bi slišala pogovora. Stari je prisedel in Robert mu je dal viskija. Zaprotil je za še enega. Prijetno ga je gredo v želodcu. Na cesti je bilo veliko prometa, zdaj nekdo drug zapisuje namesto njega. Videl je tudi štiri protitankovske topove. Pri vračajoči se konjenici je videl tudi padle, ki so jih nesli konji, med njimi dva častnika. Robert je vprašal, kdo še zna priti preko bojne črte. Andres in Eladio, prvi je bolj zanesljiv. V treh urah bi bil v Navacerradi, vendar *nič ni zanesljivo*. Robert ga bo poslal s sporočilom. Anselmu je bilo težko razložiti, da kraj štaba (*estada mayor divizije*) ni točno določen (vsekakor pa pod zemljo, da je varno pred letali), a sčasoma je razumel. Pisal je sporočilo, ki naj bi štab prepričalo, da je napad treba odpovedati, ne zaradi strahu, ampak ker nova dejstva kažejo, da je neizvedljiv. Pablo ga je motil s svojim govorjenjem (ki ga Robert ni dobro poslušal), naj ne izgubi poguma, da imajo tudi brez Sorda dovolj ljudi. Robert bi raje poslal dva izvoda sporočila, a potem ne bo imel dovolj ljudi, če napad vseeno bo, kar je možno, saj ne ve, če ni

napad mogoče le diverzija. "Kaj si rekel?" "Da ti zaupam, Inglés."

30. poglavje

Za ta večer je bilo to vse. Andres je odšel pred tremi urami. Jordan se je vračal s stražarskega mesta, kjer je bil pri Primitivu. Bo sporočilo prišlo? Bo, ampak Golz nima pravice odpovedati napada, v Madridu pa bodo gotovo vsi spali ali pa bodo preveč zaspani, da bi odgovorili. Moral bi prej sporočiti, a nisem vedel. Čemu vsa ta fašistična letala? V svarilo? Bodo začeli dve ofenzivi? To je nemogoče. A možno je, da poskusijo še enkrat tudi pri GUADALAJARI, kjer so ga prvič polomili. Prvikrat so delali napake. Napadli na dveh koncih posebej, a z drugimi enotami. Mi smo jih ustavili obakrat z istimi. Če bi udarili naenkrat, ne bi mogli nič. Ne razmišljaj, izpolnjuj zapovedi; jasne so. Ne vznemirjaj se, ne bo naj te strah. Do zdaj si se vedel dobro, a Duran tudi ni bil vojaško šolan, pa je zdaj general, naučil se je kot čudežni otrok šaha. Srečal ga boš spet v Gaylordu, ko bo tega konec. Tvoj ded se je bojeval štiri leta, ti si tu prvo leto. Ne razmišljaj o Sordu, misli raje na deda, ki ti je kazal sabljo in revolver (samokres). Z revolverjem se je oče ustrelil. Preiskovalni sodnik bi ga moral zapleniti, a je rekel, da misli, da ti veliko pomeni, in ti ga je izročil. Ti si ga naslednji dan vrgel v globoko jezero. Tako je ostala samo še sablja. Ded je bil dober vojak, rad bi, da bi bil on zdaj tu namesto mene. *No, morebiti bomo jutri zvečer spet vsi skupaj*, če obstaja (pa saj ne!) kakšna taka nora reč, kot je posmrtno življenje. Zdaj, ko sem tudi sam to počel, mi ne bi zameril, če bi ga vprašal – prej pa nisem imel pravice, razumem. Ded me je naučil tisto, kar bi me moral oče, ki je bil strahopeten. Škoda le, da je bila taka časovna razlika. Hudo mi je bilo, ko sem izvedel, da je oče *cobarde*, strahopetec. Sicer bi se postavil tisti ženski po robu. Ded mi je govoril, kateri poveljniki so bili dobri, kateri ne. Moral bi Golzu pripovedovati o njem, a ta verjetno ne pozna junakov te vojne; na kontinentu se ne učijo o tem. Dobro se je počutil kot vedno v *družini lastnega duha*, a misli o očetu so ga vrgle iz tira. Boljše, da ne bi nič mislil; kmalu bo z Mario in mu ne bo treba. A *kar vzemimo*, je razmišljal, napad lahko uspe: letala uničijo topove, tanki dobro napredujejo, Golz *zbrca naprej kopico pijancev*, pa smo že v Segovii. Napada ne bodo preklicali; tako, kot se ti je zdaj zdel za trenutek, je pred očmi tistih, ki so ga ukazali, vedno. On mora pognati most v zrak. Bil je zadovoljen, imel je dober občutek. Negotovost, ki se ga je lotila, ko je poslal Andresa, ga je minila; zdaj to sploh ni bilo važno – napad zagotovo bo. In *zmerom je veliko boljše, če veš za trdno*.

31. poglavje

Ležala sta skupaj v spalni vreči. Nerodno ji je bilo, ker je bila *bolna* in jo je bolelo, zato ga ni mogla *sprejeti, kakor bi ga rada*. Potolažil jo je, da ni nič hudega. *Vendar je premišljal; v zadnji noči torej nima sreče*. Stisnil se je k njej, češ, da je to tudi dobro, in se skušal otresti razočaranja. Rekel je, da hoče govoriti, a ne o delu, ampak npr. o Madridu in Gaylordu. Povedal ji je o svojih sanjarjenjih, ona je dodala svoja. Lahko se bosta poročila in noben drug moški je ne bo mogel imeti. Pilar ji je rekla, da bodo jutri vsi pomrli, da to ve tudi Robert in se mu to zdi brez pomena (kar je občudovala). Govorice je ozmerjal z *gnojem* in *grdobijo*, mislil pa si je svoje. Govorila sta spet v Madridu, a ni mogel več zdrsniti v svet domišljije. Rekel je, da se bo v Madridu malo ostrigla, da ne bodo vsi lasje enako dolgi, da bo izgledala bolj kot on, dokler spet ne zrastejo. Spet se ga je polotila domišljija. V Madridu bi kupila stanovanje. Zaprošil bi, da bi nekaj časa delal tam, saj sicer že od začetka dela na terenu. Ni zaprosil za drugo delo, ker ga ni potreboval, dokler ni spoznal Marie. Obljubila je, da se bo naučila vse, da mu bo dobra žena. Pilar ji je govorila, da mora ohraniti postavo. Glede bolečin je rekla, naj mu ne pove in naj prenaša bolečine, a ona je pomislila, da je bolje če pove, da ne bo mislil, da ji kaj ni všeč in da tisto na hribu ni bilo res. Pilar je tudi rekla, naj pove Robertu, kaj so ji počeli, ker bo razumel, ampak samo, če jo bo to težilo, in zdaj je ne. Žal ji je za očeta in mater, ki so ju ustrelili. Oče je bil župan, mati ga je podpirala. Tudi Maria je hotela, da bi jo ustrelili, pa so jo namesto tega posilili. Najprej so vse preživele sorodnike gnali v brivnico. Njo, županovo hčerko, so prvo posadili na stol (počutila se je kot pri zobozdravniku, kjer je zdravnikov veliko in so vsi nori) in ji odrezali kiti, ji z njima zamašili usta in jo s strojčkom za striženje ostrigli. Ni mogla verjeti,

jokala je, od šoka ni mogla niti obrniti glave, pogledati kam drugam kot v ogledalo. A hudo ji je bilo za staršema in sploh se ni zavedala, kaj se dogaja z njo. Z jodom so ji napisali na čelo U.H.P. Ko so jo vlekli ven, se je spotaknila ob ustreljenega brivca med vrati. Srečala je dobro prijateljico, ki so jo vlekli noter in ta je najprej ni spoznala, nato pa je začela vreščati. Mario so vlekli v očetovo pisarno in jo na divanu posilili. Tega ni hotel poslušati. Želela bi jih ubijati z Robertom. A falangisti se ne bojujejo, ti ubijajo v zaledju. Skrbelo je, če se bo hotel poročiti z njo, ker je Pilar rekla tudi, da morda ne bo mogla imeti otrok, saj bi ga sicer že imela, ko so to počenjali z njo. Robert je rekel, da se bo vseeno poročil. Hotel je iti spat. Zaspala je, on pa je razmišljal o tem, česar mu ni povedala. V njem je vzplamtelo sovraštvo, zadovoljen je bil, da bo zjutraj ubijal. *Vendar ničesar od tega ne sme vzeti osebno, je pomislil. Čeprav ne vem, kako naj se temu ognem. Vem, da smo tudi mi počenjali z njimi strašne reči. Ampak to je bilo zato, ker smo bili nevzgojeni in nismo znali drugače. Ti pa so počenjali to namenoma in s premislekom. Takšna je njihova vzgoja. Kdor razume, ta odpušča. To ni res. Preveličevali so odpuščanje. Odpuščanje je krščanska ideja in Španija ni bila nikoli krščanska dežela. Cerkvi so se oddaljili, ker je bila v vladi, ki je bila pokvarjena. Bolje je, če razmišljaš o tem, ja. Pilar je tudi veliko razmišljala. Kaj, če bodo jutri vsi padli? Kaj za to, če dobro opravijo z mostom? To je vse, kar morajo storiti jutri. /.../ Ne boš živel večno.*

32. poglavje

MADRID, Gaylord. Karkov (majhen mož v jahalnih škornjih) vstopi v sobo polno ljudi. Gre k ženi in jo rusko pozdravi. *In iz oči mu je za trenutek izginila ošabnost, ki je bila v njih, ko je stopil v sobo. Nato je spet vzplamenela, šel je do ljubice in oponašal isti pozdrav. Vedeli so za ofenzivo, menda je povedal Rihard. Srednje velik možak pove, da je Dolores (La Pasionaria) prinesla čudovito novico, da so se fašisti blizu Segovie tolkli med seboj. Rekel je, da ji je iz oči žarela resnica in veselje, Karkov ga je s svojo hladnostjo užalil. "Ta sijajni obraz. Ta sijajni obraz. Napišite to. Ne pripovedujte tega meni. Ne tratite z menoj celih odstavkov. Pojdite in napišite to zdaj."* Res je odšel. Karkov je stopil k madžarskemu poveljniku divizije. Madžar (ker so vsi vedeli za ofenzivo): *"Sramota. Vse časnikarje bi bilo treba postreliti in ravno tako večino ljudi v tej sobi, gotovo pa spletkarsko nemško oné, Riharda."* Karkov mu je povedal, da ima na mestu operacije Jordana. Madžar bi šel pogledat, če je ta poslal kakšno poročilo, a ne bo šel, ker ga *tam spodaj ne marajo*. Svetoval je še, naj Golzu ne hodi blizu, če mu stvar ne bo šla dobro. Še malo sta klepetala, Karkov je šel oblečen spat, ob dveh naj bi vstal in šel na fronto k Golzu.

33. poglavje

Pilar je Roberta ob dveh zjutraj zbudila (ta je najprej mislil, da je Maria) in mu povedala, da je Pablo pred kakšno uro odšel in odnesel nekaj iz njegovih vreč. Ta je šel pogledat in ugotovil, da manjkajo zažigalna vrvice, strelne kapice in zažigalniki. Pablo je lahko poleg stražarja, Eladia, odšel še po dveh potih. Dva konja sta manjkala. Robert je vedel, da ga ne morejo ujeti. Bil je jezen na Pilar, a vedel je, da je tudi njej hudo. Vzel je vreči k sebi, a le zato, da je lahko spal. Pilar bo zjutraj vreči zašila, ker ju je Pablo prerezal. *"Pustila sem na cedilu tebe in republiko."*

34. poglavje

Fašisti so držali grebene hribov, doline ni držal praktično nihče. Andres je bil na poti. Gledal je kopice pokvarjenega sena in razmišljal, kakšna potrata je to; a republikanci bi ga morali nositi po strmih pobočju, fašisti pa ga ne potrebujejo; vsega imajo dovolj. Andres se je spretno izogibal stražam in nastavljenim pastem. Hotel je to opraviti hitro, da bi se hitro vrnil in pomagal pri napadu. Ali pa se samo dela? Čutil je olajšanje (*da je zanj nekaj odloženo*), ko ga je Robert poslal na pot. Glasoval je za to in bil pripravljen, a Inglesovega ukaza je bil vesel kot včasih na dan prošenja, če je zaslišal, da lije dež in je vedel, da mu ne bo treba preganjati bika po ulicah. Tega dogodka se je veselil in ga celo leto čakal, a če je zaslišal dež, je čutil olajšanje. Bil je zelo pogumen. Znal se je zadnji trenutek izmakniti biku ali ga zvabiti drugam ali vleči za roge, če je bik koga podrl po tleh. Večkrat je skočil na bika in ga jahal ter se zagrizel v njegovo uho. Ko je to naredil prvič, so ljudje

zbijali šale na račun tega, a so ga spoštovali. To je moral ponoviti vsako leto, komaj so čakali, da to vidijo. Za nič na svetu se temu ne bi odpovedal, a dež mu je prinesel olajšanje. A vendar mora biti jutri zraven. *Že preveč je minilo, odkar smo jih ubijali. Jutri je lahko dan tehtnih dejanj. Jutri je lahko dan stvarnih dejanj.* Ustrašila ga je jerebica, ki je vzletela izpod njegovih nog – pomislil je, da gotovo gnezdi. Če ne bi bila vojna, bi ji na poti nazaj pobral jajca in jih podtaknil koklji. Doma bi imel jerebice. A ne bi jih hotel oslepiti, pa bi jih moral, sicer bi odletele. Šli bomo na Gredos; tam bo v redu, a pozimi bo zelo mrzlo. Če ne bi bil moj oče republikanec, bi bila z Eladiom zdaj v fašistični vojski, tam bi bilo lažje; le ubogala bi povelja. Gverila pa je odgovorna reč. Vendar so fašisti odločili stvar za nas; mi se bojujemo za življenje. Želel bi si majhnih in vsakdanjih reči, kot so majhne jerebice. A nimam hiše in dvorišča. Kaj sploh imam? Štiri granate – te lahko samo vržem. Puško – iz te le letijo krogle. Imam tudi polno govna in urina za zemljo. Vse moram oddati. *Ti si filozofski primer in nesrečen človek.* Čeprav je prej mislil tako plemenito, ga je navdajal tak občutek, kot zjutraj na dan proščanja, če je lil dež.

35. poglavje

Robert je ležal poleg Marie, obrnjen stran od nje. *Ta dotik je bil zdaj samo posmeh.* Jezil se je nase, da se ni spomnil, da je že takoj doumel, da bo Pablo izdal, ko bo postal prijazen. Zakaj je stvari zaupal *tej hudičevi babi?* Pošteno so ga opeharili. *Se boš že kako izkidal,* tudi če bi moral dinamit zažgati sam ... ne misli na to. Vprašaj deda! *Oh, k vragu moj ded in k vragu vsa ta izdajavska rogata hudičeva dežela in vsak prekleti Španec v njej na tej in na oni strani, vse skupaj naj odnese vrag.* K vragu je pošiljal vse *samoljubne svinje*, ki jih je bilo med španskimi voditelji že veliko. Bil je zelo besen, nato se je malo pomiril, postal je preziren in zaničevalen, nato pa miren, prazen, spokojen, hladen in bister. Če bi prej Maria spregovorila, bi jo udaril, *kakšna žival je možki v svojem besu.* Objel jo je. *Saj niti ni tako slabo, je mislil.* Opravili bomo stvar. *Vse je preračunano, guapa.* *Vse to te ni nič nadlegovalo. Nič nisi vedela o tem. Pobili nas bodo, ampak most bomo vrgli v zrak.* Ni se ti bilo treba vznemirjati, ne bom te budil, spanec je neprecenljive vrednosti, naj ti bo to kot prstan na prstu.

36. poglavje

Andres je bil pred vladnimi položaji. Lahko bi šel neopaženo mimo, a na ozemlju bi koga srečal in imel težave; raje si jih je naredil kar tu. Zavpil je straži, ki je takoj streljala. *“Ne streljajte, tovariši! Sam sem. Pomembno je.”* Hoteli so ga ustreliti ali vreči bombo nanj, ta pa jih je prepričeval, da je sam, da ni fašist in da je pomembno. Ko se je privlekel skozi bodečo žico, je že vedel, da ima opravka z *norci, ki nosijo črno-rdeče rute.* Zavpil je neko parolo, odgovorili so mu, takoj so ga imeli za svojega. Častnik je pogledal papirje in žige, vprašal je Andresa o ljudeh iz njegovega rojstnega kraja (ki je bil naveden na *zaščitnem pismu*) in bil zadovoljen. *“Potem je to veljavno.”* Andres mu je razložil, kaj dela za bojno črto in da se mu mudi, častnik pa ga je zadrževal. Ko je po pomoti omenil napad, je ta postal sumničav in ga je hotel pospremiti do Golza, kar Andresa ni motilo, samo da ne bi preveč zavlačeval. Niso mu bili všeč ti nedisciplinirani (častnik je ravno prej kritiziral disciplino gverile), prijazni, ljubeči, neumni in nevedni ljudje, predvsem pa nevarni, ker so bili oboroženi. Častnik je hotel Andresovo karabinko, da ga ta ne bi ustrelil v hrbet; ta je bil vesel, da mu je ne bo treba nositi. :-)

37. poglavje

Robert se je privijal k Marii. Gledal je na uro. Sekundnega kazalca ni mogel videti, a če se je zbral, je skoraj lahko dojemal gibanje minutnega. Marie ni hotel zbuditi, a v teh zadnjih minutah je tudi ni mogel pustiti pri miru. Poljubljal jo je. Zbudila se je. *Ne govori.* Imela sta *zdaj in vse, kar bo še prišlo, zdaj in poprej in zmerom in zdaj in zdaj in zdaj.* Ljubila sta se. Spet sta bila *en la gloria.* Rekel je, da ni več časa za spanje in sta vstala. Kako malo človek ve. Obstaja meja tega, koliko človek lahko ve, ali se uči celo življenje? Danes sem se od Marie spet vleiko naučil. Moja izobrazba je še prav na začetku, če danes umrem, bo to izguba. Marii je rekel, da bo na začetku delal sam, ker bi ga sicer skrbelo zanjo, potem pa bo hitro prišel in bodo šli skupaj.

Zvila mu je spalno vrečo. Bilo je deset do treh, pobral je zavoja in šel v votlino.

38. poglavje

Pilar ni spala, odkar je ponoči zbudila Jordana. Maria je razpihovala ogenj, Fernando, Agustin in Eladio so pili kavo. Slednji je bil živčen, kot ponavadi pred bojem. Robert je izbiral granate in druge spraševal o njihovi zanesljivosti. Pilar je nekajkrat omenila Pabla, Agustin je vedno začel preklinjati, žena pa ga je mirila, češ da nič ne pomaga. Robert je sam pri sebi dvomil o uspehu. *Bili smo ravno tako pri vragu, ko so napadli Sorda, kakor je bil Sordo pri vragu, ko je nehalo snežiti. To je, da si tega ne moreš priznati.* Nočnega načrta ni mogoče izpeljati. *Naredil si ga in zdaj veš, da ni za rabo. Zdaj, v jutru, ni za rabo.* Ne smeš računati na čudeže. Če Golz ne dobi sporočila, boš pognal vse te ljudi v smrt, mostu pa ne boš razstrelil. Vrag naj vzame Pabla. A ne jezi se, to je tako slabo kot strah. Moral bi celo noč iskati ljudi, namesto spati z Mario. A ne – če bi me našli in ustrelili, ne bi mogel razstreliti mosta, zato nisem šel. Moral si narediti načrt s toliko ljudmi, kolikor jih imaš. *Nočni načrt je bil, zdaj pa je jutro. Nočni načrti niso zjutraj za nobeno rabo.* Vendar jih bomo presenetili, v tem je naša prednost. Marii je nasmeh vrnil le površno. *Ta misli, da si čudovit, je pomislil. Jaz pa mislim, da nisi za nikamor.* Ostani miren, ne besni. *Počakaj, da te bo kaj bolelo, potem se začni jokati.* Tudi jeza bo v boju koristila, zdaj pa ne. Pilar je končala s šivanjem zavojev, z Jordanom sta se strinjala, da jih je malo. Ponudila se je, da zavzame postojanko, ki je po načrtu pripadala Pablu, Maria pa bo na konje pazila sama. Rekla mu je, naj ne verjame v tisto, kar je govorila v zvezi z dlanjo, da ni nič res. Videla je namreč, da ga skrbi. Anselmo je bil pripravljen in v redu, drugi tudi. Preizkušali so živčnost (tresenje rok, zmožnost pljuvanja ...). Cigana je bilo zelo strah. **Pablo** je ravnodušno vstopil v votlino. Pripeljal je pet mož iz Eliasove in Alejandrove skupine. Zažigalec in strelne kapice je odvrigel v reko; tudi on je pomislil, da bi to lahko izpeljali z granatami. Pablo: *“Na dnu nisem strahopetec.”* Pravi, da ga je za trenutek premagala slabost, ko pa je vrgel opremo v reko, se je začel počutiti osamljen – jahal je celo noč, da je zbral teh pet mož, kar jih je mogel dobiti, in se je vrnil. Odkrito je *Inglésu* povedal, da ga sovraži, ker je prinesel to nesrečo, a bo to opravil skupaj z njim. Pilar ga je prekinjala. A bila je zadovoljna, da je prišel. *“Tvoj slavni prednik Juda Iškarijot se je obesil.”* Ne govori o njem; vrnil sem se. Možje, ki so z njim, so dobri in neumni, pripravljeni na smrt. Pablo je še enkrat srknil Robertovo pijačo in potem so se odpravili.

39. poglavje

Prišli so na ozek prelaz. Vsi so bili zelo natovorjeni, tudi konji so imeli na sedlih obešen tovor. Pablo je Robertu rekel, da možje, ki jih je pripeljal, verjamejo v zmago ravno zato, ker jih je on popeljal v to, zato naj jim nikar ne vzame te vere. Robert je imel Pablovo vrnitev za čudež. Ta je govoril o tem, kako je razmišljal glede umika. *Ne boš me pa prepričal, da sem povabljen tudi jaz. Ne, Pablo. Ne zahtevaj, da bi verjel preveč.* Od Pablove vrnitve je verjel v zmago. Začelo se je obračati na bolje prvič odkar je začelo snežiti. To je v večji meri začutil šele zdaj. A ni mu bilo mar, če bi se stvar slabo končala – tak je bil po navadi in zato zmožen za bojevanje. Ta zmožnost je odpovedala le ob nemogočih, slabo preišljenih načrtih. Ni ga skrbelo zase, ampak za druge. *Vedel je, da sam ni nič in da smrt ni nič.* To sva imela, je mislil (najbrž glede Marie), to srečo si verjetno imel ravno zato, ker tega nisi nikoli prosil. Danes zjutraj se začne boj in se ta sreča konča. Razmišljal je o sebi v dvojini, vedel je, da mora zdaj spet biti on en sam, na Mario ne sme misliti preveč; tako je tudi zanjo najbolje, saj je več možnosti, da se izvleče. Počakal je, da ga je Maria dohitela in ji rekel, naj je ne skrbi in naj bo pri konjih. Prišli so do mož, ki so čakali tam, kjer jim je ukazal Pablo. Komaj so čakali na odhod. Pilar jih je nekaj poznala. Odšli so, Pablo je vodil.

40. poglavje

Medtem je Andres, zdaj že na republikanski strani, počasi napredoval. Do tja je šlo hitro, tu pa bi moralo po teoriji še hitreje (pokaže zaščitno pismo in sporočilo, oboje s pečatom S.I.M.), a poveljnik čete ga je zadrževal. V štabu bataljona je poveljnik bataljona Gomez, bivši brivec, tega ozmerjal, saj je doumel pomembnost sporočila. Odločil se je, da bo sam peljal Andresa z

motociklom. Prišla sta v štab brigade. Zaspan častnik ju ni prijazno sprejel; podpolkovnik spi in pri njem je njegova zaročenka. "Zbudi ga, fašistična svinja!" /.../ "Ravno taki kakor ti ovirajo vse naše napore, da bi dobili to vojno." Častnik je bral in kritiziral časopis, Gomez mu je izzivalno predlagal *El Debate*, vodilno katoliško-konzervativno glasilo. Prepirla sta se naprej. V Gomezu se je v poldrugem letu vojne nabralo veliko besa in sovraštva, a je izbruh hranil za še slabše čase. Podpolkovnik Miranda je prišel v pižami. Zadovoljen je bil z razlago naloge. Andres je rekel, da je *Inglés* predvideval, da bo Golz nekje v bližini Navacerrade. [Podpolkovnik ni razumel, kateri Ingles in kakšen dinamitar je v gorah – pač še eno presenečenje vojne. Častniku je naročil, naj natipka še eno zelo močno zaščitno pismo, saj v času ofenzive rabiš nekaj močnega, da prideš skozi, kar je tudi prav. Spomnil se je, da Andresa že pozna izpred treh mesecev, ko je bil z Anselmom v Cercedilli. Gomez in Andres sta se odpeljala naprej. Podpolkovnik je srebral pijačo in gledal zemljevide. "Vesel sem, da napada Golz in ne jaz." Častnik je zaspal.

41. poglavje

Tema. Razjahali so. Anselmo in Agustin bosta z *maquino* pri mostu. Straže bodo napadli šele, ko bodo letala bombardirala. Pilar je načrt poznala in ji ni bilo všeč, da ji ga Robert še enkrat razlaga. Pablo je tudi razumel. Zdelo se mu je, da je konj še zmeraj premalo. *Pasji sin, /.../ ali misli, da ga nisem razumel že prvič. "Jaz pojdem peš." - "Ne, tudi ti boš dobil konja." Kaj naklepa? To ni moja stvar. Teh ljudi ne poznam. Stisnil je Pablu roko. Pričakoval je občutek, kot bi se dotaknil kakšnega plazilca ali gobavca. Vendar stisk je bil krepak, zdaj sva zaveznika in zavezniki si veliko segajo v roke. "Žal mi je, da sem odnesel tvoje reči. Bil je nesporazum. /.../ Nič ti ne zamerim tega z mostom, Inglés, vidim, da se utegne končati z uspehom."* Pilar ju je priganjala "dokler ti tale tu še ni ukradel ostanka tvojega razstreliva." - "Ti me ne razumeš, ženska. Inglés in jaz razumeva drug drugega." Bila je nestrpna. Robert se je poslovil od Marie. Počutil se je kot takrat, ko se je poslavljaj od očeta pred odhodom na vlak, s katerim se je odpeljal na šolanje. Očetu je bilo hudo in Bobu (Robertu) je bilo nerodno. Odhajali so po hribu navzdol in veseli so bili, da se je začelo. Anselmo je vodil. Prišli so do mesta, kjer sta Robert in stari prvi dan opazovala most. Agustinu je rekel, da bo streljal s stojnico in kril Pabla, ko sebo umikal proti mostu. Drevo, kjer bo postavil *maquino*, je določil že prvi dan. Agustin je hotel žvečiti tobak. Anselmo je hotel za vsak primer še enkrat slišati načrt. Pomagal bo postavljati naboje na mostu. Strelja naj v sredino telesa, če bo moral. Robert mu je to ukazal, da se stari bolje počutil. Šla sta bližje mostu. Robert je ležal na gozdnih tleh z borovimi iglicami in čakal, da se zdani in da zasliši bombe.

42. poglavje

MEDTEM je Andres napredoval. Z Gomezom sta se peljala po prašni cesti proti Navacerradi, prehitevala sta kolono tovornjakov z ugasnjenimi lučmi. Straža ju je zaradi zaščitnega pisma brez vprašanja spustila mimo. Dva tovornjaka sta se zaletela in eden se ni mogel premakniti zaradi razbitega diferenciala. Sčasoma so zagozdo rešili. Vojak, ki je nadzoroval te premike, je Gomezu nejevoljno vrnil zaščitno pismo. Prehitevala sta oklepna vozila in tovornjake, polne vojakov. Sem ter tja ju je prehitelo kakšno štabno vozilo. Andres je v njegovi luči ugledal žalostne obraze vojakov. *Luč jih je razkrivala take, kakršni bi podnevi ne bili videti, ker bi jih bilo sram drugega pred drugim, dokler bi se ne začelo bombardiranje in napad, ko nihče ne misli več na svoj obraz.* Kakšna vojska!, je pomislil. Grdi, sivi, štirioglati tovornjaki so s težavo premagovali strmino. Andres je vedel, da ne bo nazaj ob pravem času za napad na most. Prišla sta na vrh in morala motorno kolo čez največjo strmino poriniti sama. Prišla sta do vrat velikega kamnitega poslopja. Stražar je rekel, da tu ni Golza, da je tu *comandancia* in ni hotel povedati več. "Kdo si ti, da toliko vprašuješ?" Poklical je službujočega podčastnika, medtem pa je avtomobil parkiral in iz njega je stopil francosko govoreči človek (Marty), ki ga je Golz poznal po njegovih člankih. Bil je na visokem političnem položaju – to je *eden izmed velikih sodobnih francoskih revolucionarjev*. Gomez je vedel, da od njega lahko izve, kje je Golz. *Ni pa vedel, kaj so iz tega*

moža naredila late, razočaranje, zagrenjenost, tako družinska kot politična, in neuspešno častiljubje, in ni vedel, da bi človek lahko naredil kaj nevarnejšega, kakor da bi mu zastavljajl vprašanja. Vprašal ga je. Ta jima je vzel vse papirje in ju dal za nedoločen čas stražiti.

Gomez: "Kaj je temu človeku?" Stražar: "Nor je." To je potrdil tudi podčastnik. Povedal je, kje je Golz, a rekel, da ju ne more spustiti, ker bi ga to veljalo glavo, bo pa pazil na njune reči in obvestil prvega odgovornega človeka; saj vsi vedo, da je Marty nor. Pobija trockiste, zablodele. Zanj smo streljali Francoze, Belgijce ..., zmerom za politične reči, nor je. Obvestil bom prvega primernege, Marty je nevaren za svoje ljudi. Podčastnik jima je dal piti janževce. Marty ju je poklical. Pred zemljevidom se je igral s svinčnikom in ju zasliševal kot kriminalca. Gomez je bil jezen, Andres mu je skušal razložiti. "Nadaljuj svojo zgodbo," je rekel Marty Andrésu; besedo zgodba je uporabil, kakor da bi rekel laž, prevara ali izmislek. Andres je povedal, da bo Golz danes napadel in mu mora zato nujno dostaviti sporočilo.

Marty je razmišljal z mešanico groze in veselja. Je lahko Golz izdajalec, v taki zvezi s fašisti? S kom vse je že bil skupaj ... tu se pozna s Karkovom. Samo če bomo te trhle veje rezali, lahko ostane drevo zdravo in bo rastlo. Gniloba se mora pokzati, ker jo je treba uničiti. Ampak ravno Golz. Da bi bil Golz eden izmed izdajalcev. Marty je vedel, da človek ne more nikomur zaupati. Nikomur. Nikoli. Niti svoji ženi. Dal ju je spet stražiti. Fašistično sporočilo bo odnesel Varloffu. Ali pa raje kar osebno Golzu in bo gledal, kako se bo ta obnašal. Biti mora previden. Gomez se je drl nanj, da je nor. "Odpeljita ju. Njuna velika krivda jima je zmešala pamet." Častnik je ta stavek že slišal. Martyja kletvice niso prizadele, slišal jih je veliko. Kot človeška bitja so se mu taki ljudje smilili. Zrl je v zemljevid, ki ga nikoli ni razumel (zakaj je ravno določena vzpetina ali dolina odločilna ...). A bil je visok politični vodja in zato je včasih naključno kam postavil prst: "Tule. To je šibko mesto." Potem so vojaki lezli na ta hrib in drug za drugim padali mrtvi ali pa so prišli z lahkoto na vrh in niso bili potem nič na boljšem. Kadar je Marty kaj tako kazal pri Golzu, je ta razmišljal, da bi ga moral prej ustreliti, kakor da i ti pustil, da postavljaš svoj sivi trhli prst na izohipse na mojem zemljevidu. Pojdi k vsem hudičem, toliko ljudi si ubil s tem, da si se vmešaval v reči, ki jih sploh ne razumeš. A naglas je nestrinjanje izrazil bolj milo. Če bi Marty Andresa ne zadržal, bi to stvar kaj spremenilo? Na fronti ni bil nihče pooblaščen, da ustavi napad, stroj se je vrtel že veliko predolgo. Vstopil je Karkov, ruski časnikar, ki ga Marty ni maral, a bil je eden izmed treh najpomembnejših ljudi v Španiji. Ta je besedno izigral Martyja Zdelo se je, da ga Karkov zadene tako zlahka in zmerom, kadar hoče. Zdaj je ta prešel neposredno na pogovor o sporočilu. "Kar dajte mi sporočilo, tovariš Marty." /.../ Ugotovil je, da se je Andres zmotil; sporočilo prihaja od Američana, ne od Inglésa. "Kakšno sporočilo?" To je rekel, čeprav je vedel, da je nespametno; a s tem je ponižanje prišlo kasneje. Položil je vse papirje na mizo. Marty se ni bal in ni bil ponižan, bil je jezen. Karkov je podčastniku dal liste in rekel, naj pošlje Gomeza in Andresa naprej. Rekel je Martyju, da upa, da se bodo ljudje vedno raje obračali nanj; da mu že zdaj pišejo od koderkoli, kjer se godi krivica. "Dognal bom, ali ste res tako nedotakljivi, tovariš Marty." Gomez in Andres sta prispela do mesta, kjer je bilo polno vojakov in z vejami pokritih tankov. Neki voznik se je ponudil, da ju odpelje k poveljniku. Počakala sta pred vrati. Sonce je vzhajalo. Voznik se je vrnil; Golz je gor, kjer se razvrščajo za napad, sporočilo je prevzel poveljnik štaba Duval. Ponudil jima je kave in hrane. Vse čete, ki so tu, so samo v rezervi; prave čete so gor.

Duval je panično a neuspešno klical položaje, znoj mu je tekel izpod pazduhe. Sklenil je, da bo na svojo odgovornost zadržal napad. Boljše je, da ga zadrži. Ne moreš jih poslati v napad, ki naj bi sovražnika presenetil, ta pa ga pričakuje. Tega ne moreš storiti. To je navaden umor. A kaj, če je to le razbremenilen napad? Ko napadaš, ti tega nikoli ne povejo. Zaslišal je prvi hrup letal, ravno takrat pa dobil na telefon Golza. Ta je govoril mirno. "Žalostno, da je prišlo prepozno." Gledal je letala. To so naša letala, ki so prišla po delih z ladjami. Letala bodo bombardirala, potem gredo še tanki in dve brigadi. In ko bi bilo presenečenje, bi lahko šli naprej in dol in čez in skoz. /... Tako bi bilo, ko ne bi bilo izdajstva in ko bi vsi delali, kar bi morali. On je storil vse, kar je bilo treba. Čutil je slabost v želodcu: fašisti so se umaknili, letala bombardirajo prazna pobočja, potem pa se bodo vrnili. Ponosen je bil na stvari, kakršne bi lahko bile, čeprav je vedel, da niso

takšne. *“Bon. Nous ferons notre petit possible,”* in je odložil slušalko. Duval pa ga ni slišal. Sedel je pri mizi in držal slušalko v roki, slišal pa je smao bučanje letal in mislil: *zdaj, morebiti tokrat, poslušaj, kako prihajajo, morebiti jih bodo bombniki vse odpihnil, morebiti tam uspe preboj, morebiti bo dobil rezerve, ki jih je terjal, morebiti je to tisto, morebiti je zdaj čas. Le naprej. Dajte. Le naprej. Hrušč je bil tak, da ni mogel slišati, kaj misli.*

44. poglavje

Robert je ležal in gledal sončni vzhod. Vedno je ljubil ta trenutek; zdaj se je čutil del njega. Videl je borova debela, cesto, reko, meglico nad njo in most preko nje. V stražarnici stoji stražar in si ogreva roke nad primitivno pečjo. Ali je Andres prišel do Golza? *Ali bodo imeli toliko časa, da ga prekličejo? Nič ne skrbi. Bodo ali pa ne bodo.* Nekaj bo že. Lahko tudi napad uspe, Golz je rekel, da je možno. Že tako dolgo si v defenzivi, da ne znaš tako razmišljati. A dokler se fašisti ukvarjajo z nami, ne morejo napasti druge dežele, z nami pa ne bodo nikoli opravili. Tu ne smeš pričakovati zmage še več let, to je le razbremenilen napad. Kaj vse se je peljalo po cesti. Kar si mogel storiti, si storil. Morali bi imeti prenosne radijske postaje. Stražarji so se zamenjali. Stražar, ki je pri tem moral prehoditi most, je pljunil v sotesko; enako je storil zamenjani, ko se je vračal. *Je to praznoverje?* Tudi jaz bom moral pljuniti, če bom mogel. Stražar se je pripravljaj, zvil si je cigareto ... Robert ga je gledal skozi daljnogled, a ga je raje nehal. Videl je veverico, pogledala je proti njemu, ker jo je opazoval, nato tekla dalje. Rad bi jo imel v žepu. Počutil se je tako samotno. *Upam, da bo Zajček srečno prišel iz tega.* To smem upati in upam. Čet most sta šla motociklist in ambulantni avto. Mislil je že, da ne bo prišlo, takrat pa je zaslišal treskanje bomb. Stražar je vstal in pripravil puško. Robert ga je nameril na muho svoje strojnice in ustrelil. *Začutil je hitre, mehke, krčevite sunke orožja ob svojem ramenu, mož na cesti pa je bil videti presenečen in užaljen.* Na drugi strani je slišal dva strela. Anselmo je ustrelil drugega stražarja. Nato so začele prasketati strojnice in pokati granate drugod. Stari je nesel lahko strojnico na rami in oba težka zavoja v rokah in srečala sta se sredi mostu. Bil je objokan. Robert: *“Tudi jaz sem enega ubil.”* Anselmo: *“Da, človek moj, da. Moramo jih ubijati in ubijamo jih.”* Robert je splezal dol na ogrodje mostu, Anselmo mu je podajal opremo. Pri zgornji straži je bilo slišati vse preveč streljanja. Zdaj je mislil le na delo, delal je naglo je spretno. Na spodnji straži se je umirilo. Rad bi vedel, kako je tam. Tu je končal, splezal je na drugo stran. Anselmo ni več jokal, to je dobro. Ne vznemirjaj se, delaj čisto in naglo, a vzemi si časa; vsaj eno strani lahko podreš. Hladno je, a čisto; pod kamnitim mostom je ponavadi polno nesnage. Pilar na žagi se očitno ne godi dobro, pri Pablu je končano. Zberi se, treseš se, še Pilar se verjetno ne – ali pač? Ko mi ta capin ne bi odvrget strelnih kopic in zažigalca. Anselmu se je upiralo ustreliti stražarja. Meni tudi, a nisem razmišljal. Tako je pač treba. A on ga je najprej samo pohabil, šele nato do konca ubil. Lažje je z avtomatičnim orožjem; pritisneš, naprej pa dela orožje samo. Pusti to za kdaj kasneje, zdaj delaj. A tu pod mostom je kar lepo. *Dom daleč od doma.* Streljanja pri žagi ni bilo več. Napeljal je začetek omota žice tako, da bo z njo od daleč lahko sprožil granate. Napeljal je žico do brega. Od žage so se vračali štirje, Eladia ni bilo vmes. Rafael in Primitivo sta podpirala Fernanda, ki je bil ustreljen v dimlje. Robert je Anselmu razložil, kako naj potegne žico, da bo sprožil razstrelivo. Sam je šel napeljevat še drugo žico, Anselmu pa naročil, naj vseeno sproži, če bodo na mostu tanki ali oklepna vozila. Fernando je vztrajal, naj ga pustijo tam (tako bodo imeli enega konja več), ker ne bo tam prav nič koristen, samo puško naj mu pustijo. Čuti notranje krvavitve. Cigan je rekel, da mu bo prinesel njegovo puško. Fernando je strašno trpel od bolečin. Anselmo je čakal, da se vrne Robert. Nič ga ni bilo strah, vse je teklo hitro in naravno. Tudi stražarja je že prebolel. *Kako je mogel Inglés reči, da je isto, če ustreliš človeka ali če ustreliš žival? Kadar sem lovil, sem zmerom čutil vznesenost in nisem imel nobenega občutka krivde. Če pa ustreliš človeka, imaš občutek, kakor da si udaril lastnega brata, ko sta oba že odrasla.* Končno imaš, za kar si prosil po poti čez hribe domov (da se boš danes vedel kot mož). *Če to jutro umrem, bo vse v redu.* Pogledal je Fernanda, ki je v bolečinah počasi umiral. *Če umrem, naj bo to hitro. Ne, rekel sem, da ne bom prosil ničesar več. /.../ Ničesar ne prosim /.../ in vse drugo prepuščam tvoji volji.* Slišal je boj na prelazu v daljavi: velik dan je danes. A v srcu ni čutil vznemirjenja, le spokoj. Pilar

je ležala za drevesom na pobočju in gledala na cesto. Podala je puški Primitivu in Rafaelu in jima pokazala položaje. Cigan se je ustrašil, da ne bi priletel tja kakšen košček od mostu, a Pilar je rekla, da je Agustín z *maquín* bližje, pa ga je tja postavil Robert. *“Poslušaj, cigan, danes si se dobro vedel. Ne pusti, da bi te zdaj premagal strah.”* Godrnjala je, da Jordan svoje delo opravlja predolgo. *“Naglica je poglavitno.”* Anselmo je rekel, da je to znanstveno delo. Robert je za ovinkom na cesti slišal streljanje strojnica; bil je drugačen zvok, kot če bi streljal Pablo. Potegnil se je na cesto in začel napeljevati žico. Čutil je zvok strellov, kot bi odmevalo od njegove prepone. Šele ko je žico že napeljal in stal ravno na bregu nasproti Anselma, je okoli ovinka pripeljal tovornjak. *“Proži!”* Sredina mostu se je dvignila, nato sesedla sama vase; deževali so priostreni kosi jekla in v zraku je bil Robertu znani vonj žvepla. Jordan je preživel. Tovornjak se je ustavil sto metrov proč in trije možje so tekli proti jarku. Fernando je še dihal. Robert je stekel k Anselmu, bil je obrnjen z obrazom proti tlem. Ni hotel pogledati, kaj mu je naredil kos jekla; *bil je mrtev in to je bilo vse*. Videti je tako majhen. Vzel je puško zraven Fernanda in tekel do Pilar, kašljal je od strupenih dimov in bil omotičen. Žena mu je naročila, naj gre on krit Pabla, cesto bo stražila ona. *“Vrag odnesi Pabla /.../.”* - *“Ne, Iglés. Vrnil se je. Tam spodaj se je pošteno tolkel. Ali nisi poslušal? Še zdaj se bojuje. In nekaj hudega je tam. Ali ne slišiš?”* Robert je bil jezen zaradi zažigalca; če bi ga imel, Anselmo ne bi umrl. Pilar: *“Ko bi, ko bi ...”* Bil je jezen, v njem je bila obupanost iz žalosti, ki jo vojaki spreminjajo v sovraštvo. *Zdaj, ko je bilo mimo, je bil osamljen, neprizadet in trezen, in sovražil je vsakogar, kogar je videl.* Pilar: *“Ko ne bi bilo snega ...”* - Seveda, sneg je kriv. Odleglo mu je, zdaj je spet mislil tako, kot drugi. *Da si se otreseš sam sebe, kakor je treba delati v vojni. Kjer jaza ne more biti. Kjer je najboljša, da svoj jaz izgubiš.* Most je pa le razstreljen. *“Predaval”* jim je, kaj morajo storiti (kako naj krijejo cesto) in Pilar ga je priganjala, češ da to že sama ve. Maria je bila prestrašena in samo še bolj vznemirjala konje. Žlobudrala je molitve. S svojega položaja ni mogla videti, kaj se dogaja z Robertom. Ko je most zletel v zrak, je en konj ušel, a ga je ujela. *Ne morem več živeti, ne da bi vedela. Ne morem dihati in usta so mi tako suha. /.../ Tega ne prenesem več. Oh, prosim, naj bo vse dobro z njim, zakaj vse moje srce in vse moje je pri mostu.* Pilar ji je zavpila, da je z Robertom vse v redu. Maria je jokala od sreče. Prišla so letala, a Robert je vedel, da imajo drugo delo. Vrgel se je k Agustínu na tla in govorila sta. Pablo se očitno ni mogel vrniti, stalno je bilo slišati lajanje strojnice. Pri močnem hrupu letal je Robert pomislil, da *se je nekaj začelo naravno, potem pa je izzvalo velik, čezmeren, orjaški odgovor. /.../ Kakor da si zaklical, pa se je odmev vrnil kot grmenje in treskanje neurja, ki grozi s smrtjo. /.../ Bil je vesel, da ni z Golzom na prelazu. Še vedno se mu je zdelo neverjetno, da ni bil ubit, vse to je bilo ob popolni resničnosti neresnično.* Primerjal je položaj s petelinom v areni, kjer nihče ne vidi, da je bil petelin ranjen, ker se rana ne vidi, *pa vendar bo kmalu hladen. “Neumnost,” si je rekel.* Pablo je pritekkel okrog ovinka, streljal nazaj, pa spet tekel. Prišel je do mostu in se spuščal v sotesko, Robert ga je kril, a nič ni bilo zadaj. Nato je izza ovinka prišel majhen tank s strojnico. Streljal je po cesti, ni videl, kje so gverilci. Robert mu s svojo strojnico ne bi mogel do živega. Tank se je umaknil, Jordan je vedel, da veže sovražnikove sile, ker pričakuje zasedo, ne ve, da so tam samo oni. Pablo je prilezel do njih, pobrali so orožje in se pognali v hrib. Vsi Pablove ljudje so pomrli in ta je tarnal, da nimajo dovolj konj. To trditev je spremenil, ko je izvedel število žrtev pri mostu. Agustín ga je zasliševal, zakaj je streljal na ovinku nazaj (postrelil je tovariše), vendar je tudi Jordan vedel, da to ni važno. *“Danes sem se tolkel veliko in dobro. Vprašaj Inglésa.”* - *“In spravi nas danes stran. Zakaj za to imaš ti načrt.”* Pablo je na Robertovo željo govoril o dogodkih. Na veliko težav so naleteli. *“In tvoji ljudje?”* je Agustín še vedno iskal prepir. *“Molči.”* Pablo mu je pogledal naravnost v oči, in njegov obraz je bil obraz moža, ki se je dobro tolkel, preden se je zgodilo še nekaj drugega. *“Niso bili iz naše skupine.”* Robert je stekel in objel Mario. Vsi so prisopihali na vrh, pripravili konje in odjahali. Pablov načrt je na nezadovoljstvo nekaterih vključeval prečkanje ceste. *“Da, človek moj. To je edina pot.”* Robert je jahal zadnji, Marii je naročil, naj prečk druga; prvima dvema je dobro, nevarno je sredi vrste; naj prehiti Pilar. Najprej se je strinjala, a nato se je premislila: *“Ne, šla bom takrat, ko bom na vrsti.”* Pablo se je pognal čez, oglasila se je strojnica, letele so granate. Vsi so uspešno

prečkali cesto, le Rafael, ki je imel privezanega še enega tovornega konja, in Robert sta bila še na vrsti. Rafaelu je Jordan rekel, naj tovornega konja pusti; cigan je prišel varno čez. Robert je pomišljal, hotel je imeti tistega konja na svoji izpostavljeni strani, a poslal ga je naprej. Nato je spodbodel svojega konja. Na drugem bregu je ta napenjal svoje mišice na vso moč, granate so frčale okrog. Bomba je priletela čisto blizu, Robert se je znašel z eno nogo pod konjem, ki je padel, in se skušal osvoboditi. Primitivo in Agustín sta ga odvlekla na varno, Maria je bila zaskrbljena, Pilar se je ponudila, da ga obveže in bo jahal na preostalem konju. Robert Pablu zasebno: "Pojdite naprej. Jaz sem pri vragu, razumeš?" Hotel je le še govoriti z Mario. Pablo jih bo nato vse skupaj (brez Jordana) odpeljal v Gredos. Pilar je Robertu na njegovo zahtevo razparala hlače: stegnenica je bila zlomljena, bolelo ga ni, verjetno je bil živec zdrobljen. Pilar je odšla. "Ne, guapa, ne joči. Poslušaj. Ne bova šla zdaj v Madrid, ampak jaz bom hodil zmerom s teboj, kamor koli boš šla. Razumeš? /.../ Ti boš zdaj šla, zajček. Ampak jaz pojdem s teboj. Dokler bo eden izmed naju, bova oba. Ali razumeš?" Ni razumela: "Lažje je, če ostanem s teboj, boljše je zame." - "Da. Zato pojdi, a narediš uslugo. Stori to zame, ker je to tisto, kar lahko storiš." /.../ - "Gotovo. Težje je zate. Ampak zdaj sem jaz tudi ti. /.../ Ne smeš biti sebična." Ni hotela iti, Robert je pomignil Pablu, kot dogovorjeno. Jordan: "Nič slovesa, guapa, ker nisva ločena." Pilar jo je odpeljala. Maria je odjahala, hotela je skočiti s konja, a Pilar in Pablo sta bila tik ob njej. Agustín je Robertu ponudil, da ga ustrelji, pa ni hotel. Ni ga bolelo in hotel je biti še koristen - hotel je samo puško. "Le pojdi, viejo. V vojni je veliko takih reči." - "Vojna je vlačugarstvo." - "Da, fant, da. Ampak spravi se naprej." Hitro sta se poslovila in Agustín je šel.

Sledi še nekaj strani Robertovega razmišljanja, ko leži na borovih iglicah (kot na začetku romana) in čaka, da bodo prišli fašistični vojaki, da bo vsaj katerega ustrelil. Začne čutiti bolečino in izgubljati zavest, česar se boji (če se ne bi pravočasno ubil, bi ga lahko fašisti ujeli, ozdravili in zasliševali). Vendar uspe ostati buden in roman se konča s častnikom Berrendo, ki jaha v hrib in Jordan čaka mereč puško vanj. Tok misli je hiter in Jordan razmišlja najprej o Marii, nato pa o republikanskih načelih in svoji zavezanosti le-tem, o svojem dedu, o veri in Bogu ali, na drugi strani, smrti kot naravnem pojavu brez posebnega pomena, ko se vse konča. Čisto na koncu je komaj čakal, da pridejo fašisti. Dočakal jih je. Čutil je, kako mu srce utriplje ob gozdna tla, pokrita z borovimi iglicami.

VIRI:

- 1.) http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1954/hemingway-bio.html
- 2.) <http://www.znanje.org/lektire/i25/01/05iv0125lekt/biografija/1.htm>
- 3.) http://en.wikipedia.org/wiki/For_Whom_the_Bell_Tolls
- 4.) Ernest Hemingway, *Komu zvoni (For whom the bell tolls)*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1975.
- 5.) Tine Logar, *Svetovna novela 19. In 20. Stoletja*, Ljubljana: DZS, 1995.